

Дејан Крстић*, Народни музеј Зајечар
Dejan Krstić, National museum Zaječar

Идентитети становништва Пиротског округа Identities of the population of Pirot district

Сажетак: У овом раду се износе подаци о идентитетима становништва Пиротског округа добијени разговорама са казивачима приликом боравака на терену у главном 2007, у мањој мери и 2009. године. Разговори су обављани у оквиру истраживања која су сprovedена за потребе докторске дисертације „Конструкција идентитета Торлака у Србији и Бујарској“, одбрањене на Филозофском факултету у Београду 2014. године. Изнесени подаци бацају светло на сложену и вишеслојну идентитетску слику овог подручја и, у вези са његовим становништвом, откривају садржаје локалних, регионалних и националних идентитетских назива (ендонима и езонима): Шоји, Пироћанци, Белојаланчани (или Паланчани), Лужничани, Височани, Бујари (и Бујарши), Срби (или Србе).

Кључне речи: локални идентитет, регионални идентитет, национални идентитет, Шоји, Пироћанци, Белојаланчани, Лужничани, Бујари, Срби

Abstract: This study represents data on the identities of the population of Pirot district, obtained through interviews with people during the stay in the area, mostly in the period of 2007. and to a lesser extent during 2009. The interviews were conducted for the purposes of the PhD dissertation “Construction of identity of Torlak in Serbia and Bulgaria”, presented and defended at the Faculty of Philosophy in Belgrade in 2014. The presented data shed light on the complex and multi-layered identity picture of this area and in connection with its population, reveal the contents of local,

---

* dejkrst2@gmail.com

regional and national identity names (endonyms and exonyms): Shops, Piroćanci, Belopalančani (or Palančani), Lužničani, Visočani, Bulgarians (or Bugaraši), Serbs (or Srbje)

Keywords: *local identity, regional identity, national identity, Shops, Piroćanci, Belopalančani, Lužničani, Bulgarians, Serbs*

УВОД

За потребе писања докторске дисертације *Конструкција идентитетских Горлака у Србији и Бугарској*, одбрањене децембра 2014. године на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду (ментор проф. др Саша Недельковић), спровео сам у северозападној Бугарској, у тимочком крају, као и у Пиротском округу (на подручјима општина Пирот, Димитровград и Бела Паланка), опсежна систематска теренска истраживања¹. Ова истраживања подразумевала су, пре свега, обављање великог броја разговора са казивачима, а резултирала су веома обимним материјалом. Текстовима у свескама *Пиротској зборника* бр. 44 и 45 (Крстић, 2019а, 2020) започео сам, а у овој свесци настављам са публикувањем сакупљеног материјала везаног за Пиротски округ и закључака који су из тог материјала изведени.

Овом приликом дају се за дисертацију сакупљени подаци о идентитетима ширих слојева становништва Пиротског округа – локалним, регионалним и националним. Реч је, у ствари, о два мања одељка из дисертације (Крстић, 2014, стр. 163-174, 222-223), у којима су, због потребе да буду објављени самостално, извршене извесне корекције и допуне. Подаци су поткрепљени транскрипцијама делова разговора, који су као прилози дати и у дисертацији (Крстић 2014, стр. 727-750). У основном тексту после сваког податка назначена је веза са одређеним транскриптом, а такође и шифра која означава казивача од кога је информација добијена и преко које он може да се нађе на списку казивача (са личним подацима о њима) приложеном на крају рада. Транскрипти се дају због

¹ О истраживањима у пиротском крају 2007, 2009. и 2010. године, осим у самој дисертацији (Крстић, 2014, стр. 159-162), може се детаљније видети у: Крстић, 2019а, стр. 3-5. Ту је приложена и карта са насељима у којима су истраживања извршена.

потврде аутентичности података – они су директно сведочанство са терена о овој теми, која је у локалном дискурсу умногоме осетљива (снимке разговора у дигиталном облику чувам у својој личној архиви).

ИДЕНТИТЕТИ СТАНОВНИШТВА ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД (I)

У селу Горњи Криводол, у области Горњи Висок, у димитровградској општини, код једне старије жене забележен је недостатак и сеоског, и локалног, и регионалног, и националног идентитета. Она се, без обзира на питања и навођења, није определила ни за један идентитет, а за неке, на пример, за Шопе и Торлаке, као да уопште није чула (на жалост, овај снимак је приликом преснимавања изгубљен). Овај пример, уз сазнање да је сличан пример забележен и у суседној пиротској општини, указује на то да је на терену могло бити још оваквих случајева.

Као што ће се видети, и у другим испитиваним областима постоји појава да се, без обзира на то што се од казивача тражи да каже како се зове становништво читавог краја, он определи за име свог села. У димитровградском крају овакав пример забележен је у селу Височки Одоровци. Казивач (ВО-2²) се на прво питање о свом идентитету идентификовао са својим родним селом (тр. I-1³). Касније, после додатних питања, он исказује и друге своје идентитете. Овај и још неколико оваквих примера забележених у суседној пиротској општини указују на то да је можда реч о шире распрострањеној идентитетској појави.

Поменути казивач (ВО-2), који је прво нагласио свој сеоски идентитет, после додатног питања нагласио је припадност географској области Забрђе и поменуо суседну географску област Висок (тр. I-2). Ово, такође због неколико примера из суседне пиротске општине, може указивати на ширу идентитетску појаву.

Територија и становништво општине Димитровград су се од 1879. до 1920. године налазили у саставу Бугарске, да би потом, на основу Нејског споразума, били прикључени (заједно са општином

² Шифра казивача под којом се налази на списку казивача на крају рада.

³ Шифра транскрипта под којом се налази у другом делу рада.

Босилеград и селима трнског краја око локалног сеоског центра Звонце) Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославији, те се тако данас налазе у Србији. Становништво ове општине национално се углавном изјашњава као бугарско, реч је о бугарској националној мањини у Србији. Због оваквих околности национално опредељење и данас има значајну улогу у локалном друштвеном животу. Зато на било које питање о идентитету казивачи из овог краја често дају одговор везан за своје национално опредељење. Поменути казивач из Височких Одороваца (ВО-2), који је прво нагласио своју припадност селу, а затим географској области Забрђе, на инсистирање да да назив за људе овог краја, даје одговор да су по националности Бугари (тр. I-3). Једна казивачица из Димитровграда (Дим-1), после питања, одмах људе овог краја одређује као Бугаре (тр. I-4). Када је реч о националној припадности, казивач из Височких Одороваца (ВО-2), који се национално изјашњава као Бугарин, дао је интересантан исказ о дистанци суседног становништва са српским националним осећајем у пиротском крају према становништву са бугарским националним осећајем из општине Димитровград. Поред тога што потврђује да становнике његовог села они из суседног српског села Чиниглавци зову Бугарима, он наводи да је имао веома доброг друга из једног од суседних пиротских (српских) села, који је у шали ипак наглашавао то што је он Бугарин. Једном приликом га је казивач у шали подсетио на причу о човеку и мечки, по којој су човек и мечка одлично друговали, али је човеку мечка увек непријатно мирисала, што јој је он рекао, па се она увредила и другарство су раскинули (тр. I-5). Овај пример, као и други материјал сакупљен у овом крају, показује да је национална релација између Срба и Бугара на овом простору, без обзира на то што је реч о етнокултурно скоро идентичном становништву, латентно присутна и веома осетљива.

У димитровградском крају је општераширен идентитет Шоп. Казивачи из села Смиловци (Сми-1) и Браћевци (Бра-2) недвосмислено потврђују шопски идентитет људи овог краја, а то чини и казивачица из Димитровграда (Дим-2), негирајући да су људи овог краја Торлаци (тр. I-6,7,8). Шопски идентитет на овом подручју егзистира паралелно са бугарским националним идентитетом. Интересантан је и однос ова два идентитета.

У Трнским Одоровцима казивач (ТО-1) потврђује свој шопски идентитет, каже да је овај идентитет масовна појава у његовом крају, да сви знају да је то шопски крај – и Срби и Бугари, и да је локални говор шопски. Он тврди и да је реч о наслеђу од старина. (тр. I-9) Исти казивач потврђује бугарски национални идентитет људи овог краја и објашњава и постојање дилема због бугарске националности а живљења у Србији и идентификовања са њом. Ове дилеме су у време социјалистичке Југославије решаване масовним изјашњавањем као Југословени, а сада становници овог краја морају да се одреде за једну или другу националност. (тр. I-10)

Казивачица из Димитровграда (Дим-1) објашњава да Шопи нису ни Срби ни Бугари, да имају говор који није ни српски ни бугарски, да имају бугарско порекло а живе у Србији. Национално опредељење је, како каже, лична ствар, како се човек осећа, али, пошто у овом крају сви имају презимена на -ов, они су Бугари. Нико, према њеном казивању, неће да каже да је Шоп, већ само да говори шопским дијалектом. И она наглашава дилеме око националног идентитета – зна да је Бугарка, не може нико из овог краја да се изјасни као Србин јер му је презиме бугарско, сматрају да су Бугари, али су лојални Србији. Она нема осећај да је Бугарка у класичном смислу, јер их у Србији доживљавају као Бугаре а у Бугарској као Србе. Касније је рекла да можда од свих понуђених идентитета највише одговара управо реч Шоп, схваћена као нешто посебно у односу и на Србе и на Бугаре. (тр. I-11)

Казивач из Височких Одороваца (ВО-2) на питање о идентитету изјаснио се као Бугарин, а каже и да је Шоп. То га је асоцирало на то да нагласи да је овде власт прелазила из руке у руку Бугарима и Србима, да становнике овог подручја дубље у Србији, до Ниша, зову Бугарима, а дубље у Бугарској, до Софије, Србима. И сам се пита да ли становништво којем припада има прелазни карактер између бугарског и српског. (тр. I-12) Један казивач из Димитровграда (Дим-3) такође у први план ставља своју бугарску националну припадност. Он се не одриче шопског идентитета, али га минимизира. Реч Шоп не сматра етничким, већ га сматра термином за означавање пограничног српско-бугарског простора. Са Србима говори српски, са Бугарима бугарски, који сматра матерњим, а у локалној средини користи шопски, који сматра дијалектом бугар-

ског језика. Не сматра да су Шопи нешто посебно, већ да су део бугарског народа. Одувек се, по његовим речима, у овом крају знало да је локални говор шопски и да је крај шопски. (тр. I-13) Једна казивачица из села Власи (Вл-2), која живи у Бору, каже да у основи има шопски идентитет, јер је рођена у крају који је шопски, али јој то више није блиско, јер већ дуго живи далеко од тог краја, у другој средини. Она сматра да су Шопи прелазно становништво између Срба и Бугара, нити једни нити други. (тр. I-14) У селу Височки Одоровци забележен је један исказ (ВО-1) у којем казивач каже да он зна да становништво овог краја други називају Шопима и Татáрима. Каже да не зна да су они од старине Шопи, али зна да су их други тако називали. Није забележено ко их је називао Татáрима (можемо претпоставити да су их због бугарске националности тако звали српски националисти, који често у негативном смислу Бугаре поистовећују са овим народом). (тр. I-15) Казивач из Градиња код Димитровграда (Град-1) каже да се осећа и као Шоп и као Бугарин, али ипак осећа и да Шопи нису ни Срби ни Бугари, већ нешто особено (тр. I-16). Казивач из Височких Одроваца (ВО-3) такође потврђује да се осећа као Шоп. Каже и да људе његовог краја у Бугарској сматрају Србима а у Србији Бугарима, а да се он изјашњава као Србин, јер живи у Србији. (тр. I-17)

Казивач из Браћеваца (Бра-1) такође сматра да су Шопи, којима и сам припада, нешто посебно у односу на Србе и Бугаре. У националном смислу се изјашњава као Бугарин, а његова супруга као Српкиња. Њено оправдање за то, иако је рођена у суседном димитровградском селу Каменица, јесте то што јој је мајка из оближњег пиротског села Јеловица, у којем је заступљен српски национални осећај. (тр. I-18) Казивач из села Власи (Вл-1) каже да је Шоп и да се поноси својим шопским идентитетом (тр. I-19). Казивачица из Димитровграда (Дим-2) каже да је по националности Бугарка, иако јој је породица мешовитог порекла. Каже да се често Шопи везују за чувену шопску салату. Иако зна за пежоративност назива Шоп у Бугарској, па и у свом крају, она може да каже да је Шопкиња, и тај идентитет јој је можда и ближи од идентитета Бугарка. На последњем попису се изјаснила као Југословенка, иако Југославија више не постоји. Не верује да се на попису неко изјаснио као Шоп,

али каже да јој је то симпатично и да је добра идеја за следеће изјашњавање (тр. I-20).

Интересантна су казивања која показују свест о распрострањењу сопственог шопског идентитета. Казивач из села Власи (Вл-1) на питање која су села шопска, набраја само села у околини његовог села, око реке Јерме, а на додатно питање оставља могућност да су шопска и села у области Висок, села у Бугарској око границе, села трнског краја у Бугарској. Иако у Бугарској никада није био, људе из тих крајева је виђао и чуо на телевизији и мисли да и они говоре шопски. (тр. I-21) Казивач из Градиња код Димитровграда (Град-1) каже да су Шопи у општини Димитровград, да их има насељених и у Пироту из димитровградских села, али Пироћанци за њега нису Шопи, они су Срби. Не зна да ли има Шопа у Бугарској, али претпоставља да су Шопи и становници Калотине, првог села у Бугарској после граничног прелаза (вероватно се са њима сретао и чуо да говоре истим дијалектом). (тр. I-22) Казивачица из Браћеваца (Бра-2) има само нејасну представу о томе да су Шопи, којима, како се изјаснила, и сама припада, око српско-бугарске границе (тр. I-23). Казивач из Височких Одороваца (ВО-3) каже да се Шопима сматра становништво између Ниша и Софије (тр. I-24). Једна казивачица из Димитровграда (Дим-1), иако нема баш јасну представу о распрострањењу Шопа, каже да су они у једном делу Бугарске на истоку до Софије, а на северу до Црног Тимока (околина Зајечара, где је рођена и живела) (тр. I-25). Казивач из Димитровграда (Дим-3) такође има нејасну представу о распрострањењу Шопа, али на основу њиховог говора помиње распрострањење од Пирота до Софије (тр. I-26). Казивач из Браћеваца (Бра-1), који је у разговору открио да је читао књигу Косте Костића *Прилої етноисторији Торлака*, Шопе смешта у широки простор од Дунава до источне Македоније (помиње градове Видин, Берковица, Монтана, Годеч, Софија, Босилеград, Крива Паланка, Куманово, Лесковац, Врање, Ниш) (тр. I-27).

Из претходних исказа већ можемо наслутити да је основни маркер (симбол) шопског идентитета говор. За једну казивачицу из Димитровграда (Дим-1) основна и једина одлика Шопа јесте особен прелазни говор (између српског и бугарског) (тр. I-28). Казивач из села Власи (Вл-1) код Димитровграда такође потврђује прелаз-

ни, али и особен карактер шопског говора. Сматра да су Шопи они који говоре шопски и потврђује да су и старији људи у прошлости на овом подручју свој дијалект називали шопским (тр. I-29). Казивач из Градиња код Димитровграда (Град-1) такође потврђује да је говор основна одлика Шопа (тр. I-30). Казивач из Височких Одороваца (ВО-3) као одлику Шопа такође сматра особен говор, а и њихову способност да се језички прилагоде (тр. I-31). Казивач из Трнских Одороваца (ТО-1) сматра да је шопски говор специфичан, различит у односу и на српски и на бугарски језик. Он је био возач аутобуса, доста се кретао, па потврђује да су шопски говори до Ниша и у пиротском и књажевачком крају (тр. I-32). Казивачица из Горње Држине (ГД-1) потврђује да се Шоп познаје по особеном говору (шопском, пиротском), који није ни српски ни бугарски. Тај говор њен унук из Крушевца не разуме, а нису је разумели ни кад је била у Нишкој Бањи (тр. I-33). Говорећи о распрострањењу Шопа од Дунава до источне Македоније и од Ниша до Софије, казивач из Браћеваца (Бра-1) додаје да се то види по говору и менталитету, а онда потврђује да је говор њихова главна одлика (тр. I-34). Казивач из Димитровграда (Дим-3) неколико пута је нагласио говор као одлику Шопа, а када је негирао да људи димитровградског краја за себе кажу да су Торлаци, потврђује да себе сматрају Шопима и наводи шта све сматрају специфичним шопским – шопски говор, шопску ношњу, шопску салату, шопске игре, шопске песме, шопске шале, шопску тврдоглавост (тр. I-35).

ИДЕНТИТЕТИ СТАНОВНИШТВА

ОПШТИНА ПИРОТ, БЕЛА ПАЛАНКА И БАБУШНИЦА (II)

У општини Пирот је, као и у општини Димитровград, забележен случај недостатка потребе за сеоским, локалним, регионалним или националним идентитетом. Без обзира на навођење да се изјасни о свом идентитету, једна казивачица из села Гостуша (Гос-6) то није учинила (тр. II-1). На евентуално децидно тражење да се поистовети са неким од ових идентитета, она би то вероватно учинила, али ову појаву непостојања потребе да се идентификује са било којом од поменутих врста идентитета, сматрам, треба посебно нагласити. Иако је из свог села излазила, увек је одлазила

својим рођацима и није имала комуникацију са људима које не би доживела као своје. Оваквих примера затворености у своју микро средину вероватно има још, те овај пример не треба сматрати усамљеним.

Више пута сам у пиротском и белопаланачком крају стекао утисак да је њиховим становницима од регионалног и националног идентитета важнији сеоски идентитет. Многи су на прво питање, које је имало за циљ да их наведе на исказивање свог идентитета, своју припадност везали за село у којем живе или из којег су родом. Ова појава је у пиротској општини забележена у насељима Брлог, Бела, Лукањске колибе и Росомач (Брл-2, ЛК-2,3, Бел-1,2,3,5,6, Рос-2) (тр. П-2,3,4,5,6,7,8,9), а забележена је и у белопаланачкој општини, везано за села Шљивовик и Дивљану (Шљи-1, Див-1) (тр. П-12,13). Интересантно је да је свој сеоски идентитет, везаност за родно село Топли Дол, потенцирао (тр. П-10) и казивач који је од 1963. године насељен у Пироту (ТД-3), а у први план је своју сеоску припадност ставила (тр. П-11) и казивачица рођена у пиротском селу Гостуша а удата у Добановцима, у Срему, за Словака (Гос-1). Појаву изразитог везивања за своје село можемо објаснити већим бројем случајева затворености у свој сеоски микро-свет, односно малим бројем излазака из њега, малом комуникацијом са људима из других крајева, што остаје као манир и после одсељавања.

Ипак, после везивања за сеоски идентитет ови казивачи су се везивали и за друге идентитете. На инсистирање да објасне како ће се идентификовати пред онима даље од њиховог села, који не знају где се оно налази, неки су објаснили (ЛК-3, Рос-2) да би се везали за град Пирот (тр. П-3,8), неки (ЛК-2, ТД-3) за Стару планину, а један казивач (ТД-3), осим за Стару планину, и за врх Миџор и српско-бугарску државну границу (тр. П-10).

У географској области Висок, која се пружа у сливу реке Височице, географски јасно омеђеној и изолованој с једне стране Старом планином а с друге планином Видлич (која ову област одваја од нишавске долине), у невеликом броју случајева наишао сам и на регионални идентитет који се везује за њу. Један казивач из села Паклештица (Пак-1) у разговору се прво изјаснио као Србин, а затим је нагласио да је из долине Височице (тр. П-14). Један казивач из села Бела (Бел-3), који је прво инсистирао на свом сеоском

идентитету, на даље навођење да се изјасни о свом ширем идентитету, у једном тренутку се изјашњава као Височанин (али већ у следећем тренутку се поистовећује и са ширим, регионалним, идентитетом) (тр. П-15). Касније, када се говори о томе како виде становништво суседне димитровградске општине, казивач и његов брат, сматрајући ту тему шкакљивом, избегавају да кажу да га сматрају другом, бугарском, нацијом и кажу да такође припада области Висок (тр. П-16). Казивачи из села Росомач у Горњем Високу (Рос-2), на самој граници са општином Димитровград, нису се у исказу сами определили за височки идентитет, али, наведени питањима, они га потврђују. Потврђују да исти локални идентитет – Височани, имају припадници и бугарске и српске националности. (тр. П-17)

Ипак, на територији општине Пирот најизраженији је регионални идентитет Пироћанци, који проистиче из гравитирања ка Пироту као административном средишту. Неки испитаници из села Бела, Росомач и Брлог (Бел-6, Рос-2, Брл-2, Гос-1), на питање које их је навело на исказивање идентитета, прво су наглашавали друге идентитете а касније су у разговору рекли и да су Пироћанци (тр. П-18,19,20,21). Поменути казивачица рођена у Гостуши а удата за Словака у Добановцима, у Срему (Гос-1), на питање о идентитету прво је одговорила да је из Гостуше, а онда објашњава да се и остали Гостушани у Добановцима изјашњавају као Пироћанци, и то у односу на друге становнике овог села – Врањанце, Словаке и друге (тр. П-21). Такође већ поменути казивач (Бел-3), који је најпре рекао да је из села Бела, кад му је сугерисано да у другим крајевима не знају где је Бела, прво је рекао да је Височанин, а потом се брзо исправио рекавши да је Пироћанац (тр. П-22). Такође већ поменути казивач из Паклештице (Пак-1), који се прво идентификовао са својим српским националним идентитетом а затим са географском облашћу Висок, на крају говори о свом пиротском идентитету. Још један казивач (Пон-1), са другог краја пиротске општине, из села Понор, прво се идентификовао као Србин, а затим и као Пироћанац (тр. П-23). Брачни пар из Рсоваца (Рс-2,3), можда зато што се пре тога причало о његовом црновунском пореклу, децидно се прво изјаснио да су Срби, а онда да су Пироћанци (тр. П-24).

Ипак, највећи број испитаника из пиротске општине (Дој-1, Рос-1, Јел-1, Рс-1, Пак-2, Пок-1, ВР-1, Дој-2, ЛК-5, Пок-2, Гос-7, Гос-5, ТД-2) у првом наврату се идентификовао са идентитетом Пироћанци (тр. II-25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36,37). Подстакнут сазнањем да се у Зајечару (граду у којем сам рођен и у којем живим) Пироћанцима сматра становништво широког простора од Буцака у књажевачкој општини до Црне Траве, од испитаника који су се изјаснили као Пироћанци тражио сам њихово субјективно схватање распрострањења Пироћанаца. Један број испитаника (на пример Гос-5) који себе сматрају Пироћанцима, нема јасну представу о њиховом распрострању, говори само о неколико села из своје најближе околине (тр. II-38). Носиоци пиротског регионалног идентитета из дела области Висок у пиротској општини у већини случајева (ЛК-1, Бел-3, Јел-1, Дој-1, Рос-2, Дој-2, Пак-2, ЛК-5, Рс-1) Пироћанцима сматрају само становнике општине Пирот, то јест само оне који живе у данашњим границама ове општине, а суседно становништво углавном идентификују према припадности другим општинама – као Белопаланчане, Нишлије, Бабушничане, односно Лужничане (тр. II-39,40,41,42,43,44,45,46,47). Казивач из села Понор у општини Пирот (Пон-1), које се налази на тремеђи пиротске, белопаланачке и бабушничке општине, потврђује исто (тр. II-48). Ипак, неки казивачи са територије општине Пирот (Рос-1, Гос-7, Рс-2,3, ВР-1, Гос-1) сматрају да су Пироћанци све до Ниша, односно да је то становништво пиротске, белопаланачке и бабушничке општине, то јест становништво Пиротског округа без димитровградске општине (тр. II-49,50,51,52,53). Казивач из Паклештице (Пак-1) (који се прво изјаснио национално, као Србин, али се током разговора, не баш децидно, идентификовао и са термином Пироћанац), у Пироћанце рачуна чак и становнике околине Црне Траве (тр. II-54).

Из исказа на које се упућује у претходном одељцима види се да је, као и у случају Шопа, говор један од битних маркера пироћанског идентитета. Поменути казивачица из Гостуше удата у Добановцима (Гос-1) и њен муж Словак из Добановаца (Гос-2) откривају нам да је у мешовитој етнокултурној средини у Војводини (Срему), у њиховом селу, језик један од битних идентитетских маркера, а ту је, с обзиром на то да тамо има доста насељеника из

околине Пирота, и пиротски говор у истој равни са осталим језицима и говорима. У овом мешовитом браку однос језика и говора је следећи: обоје знају да говоре добро и словачки и *пироћански*, али у кући причају углавном словачки, а она на послу прича српски. Свог унука уче словачки (а зет им је Црногорац). (тр. II-55) Дакле, у овој сложеној етнокултурној средини идентитет Пироћанац функционише на истој равни са другим регионалним и националним идентитетима (Словаци, Македонци, Пироћанци, Црногорци) (тр. II-56).

Казивач из села Росомач (Рос-2), један од оних који сматрају да су Пироћанци само они који живе на територији општине Пирот, заједно са својом супругом сведочи да зна човека из Ниша који живи у западној Србији, у Ариљу, кога тамо сви знају као Пироћанца (тр. II-57).

Приликом истраживања није много испитивано како се Пироћанци одређују према становништву преко Старе планине, у данашњој Бугарској, јер је логично да их сматрају Бугарима (ако већ тако сматрају и своје суседе у димитровградској општини). Само је неколико пута потврђено (на пример, Рос-2) оно што се већ зна, да становници пограничних села суседно подручје у Бугарској сматрају Загорјем (тр. II-58).

Док идентитет Пироћанци може, као што смо видели, да се поклапа и са ширим простором од административних граница данашње општине Пирит, идентитет *Паланчани*, регистрован у општини Бела Паланка, поклапа се са границама ове општине. С обзиром на то да у средини у којој живим, у Зајечару, као што сам већ нагласио, и становнике општине Бела Паланка зову Пироћанцима, постављао сам питања и о односу Паланчана према идентитету Пироћанци. Показало се да Паланчани себе осећају као веома другачије од Пироћанаца, без обзира на то што су по етнокултури са њима веома блиски. Један казивач из овог града (Шљи-1), који се прво идентификовао са својим родним селом, потом се идентификовао као Паланчанин и објаснио да Паланчани свој говор сматрају веома различитим од пиротског и да више теже Нишу него Пироту (тр. II-59). Он објашњава да је његово родно село Шљивовик раније припадало општини Бабушница (област Лужница) а сада припада општини Бела Паланка и да су сељани

овог села некад били Лужничани а сада су Паланчани, то јест да се идентитет људи овог краја поклапа са општинским административним границама (тр. II-60). И други казивач из Беле Паланке, пореклом из села Дивљана (Див-1), рекао је да се Паланчани не осећају као Пироћанци и да су више гравитирали Нишу него Пироту (тр. II-61). Трећи казивач из Беле Паланке, рођен у селу Горњи Рињ (ГР-1), рекао је да се Паланчани од Пироћанаца дистанцирају тиме што кажу да су Паланчани а не Пироћанци, али је и потврдио да Паланчане у удаљенијим крајевима зову Пироћанцима, па се, линијом мањег отпора, понекад тако и идентификују. Он као Паланчане идентификује становништво које живи у белопаланачкој општини и наглашава да између њих и Пироћанаца постоји велика етнокултурна разлика, на пример у говору (Пироћанци, по његовом мишљењу, имају неке бугарске речи) (тр. II-62). Четврти казивач из белопаланачког краја (Кре-1) целог живота је због школовања и посла мењао места живљења, а и доста је путовао по иностранству. Он је показао веома оштроумну и реалну слику о идентитету и свест да је идентитет ствар комуникације међу људима. Кроз део свог исказа он лепо дефинише неколико својих идентитета, који зависе од удаљености од његовог родног краја – каже да је у иностранству говорио да је из Југославије, а, уз ово, ближе одређење му је био Београд (сада би говорио да је из Србије); на територији бивше Југославије за самоидентификацију му служи град Ниш, а ако неко познаје овај регион, он нагласи да је из Беле Паланке; ако саговорник познаје белопаланачки крај, он каже да је из села Креница, а ако познаје и ово село, он каже и од које је фамилије (тр. II-63). Дакле, и овај казивач је свој регионални идентитет везао за Белу Паланку, а шире не за Пирот већ за Ниш. Он потврђује да Белопаланчанин за себе никад неће да каже да је Пироћанац. Према његовим речима, сви теже центру а не периферији, Бела Паланка Нишу а не Пироту, а они западније и северније од Ниша теже Београду, а не Нишу. Каже да се раније, кад није било аутобуса, из белопаланачког краја много више ишло у Пирот, који је на двадесетак километара, а касније, са експанзијом саобраћаја и због школовања и запошљавања, много више у Ниш, који је удаљен четрдесетак километара. Својевремено је свако јутро и по двадесетак људи путовало на посао у Ниш. Али, има доста Па-

ланчана и у Пироту. Он сматра да је несрећа Беле Паланке што се увек налазила између два већа центра – Ниша и Пирота. Међутим, иако више нагињу Нишу, они неће рећи ни да су Нишлије, већ да су *Белојаланчани* или *Паланчани*. (тр. II-64)

Осим идентитета Паланчанин, од казивача из Беле Паланке регистрован је и идентитет *Лужничани*, који се везује за географску област *Лужница*, то јест општину Бабушница. Један казивач (Шљи-1) потврђује да становници бабушничке општине сами себе сматрају Лужничанима, а тако их сматрају и суседи из белопаланачке општине (тр. II-65). Казивач из белопаланачког села Кременица (Кре-1), говорећи о томе да становници општине Димитровград имају своје специфичности и да се разликују од Пироћанаца, почиње да говори и о Лужничанима. Он каже да они, као и Белопаланчани, за себе не кажу да су Пироћанци, већ да су Лужничани, али су, у односу на Белопаланчане, ближи Пироћанцима. Они се, по речима овог казивача, поносе својим лужничким идентитетом (тр. II-66).

Када је реч о регионалним идентитетима, треба додати да је регистровано (Шљи-1) да у неким белопаланачким селима постоји свест о пореклу са Косова (тр. II-67).

Становници општине Пирот се у националном смислу осећају као Срби, међутим приликом испитивања су се само четири казивача (у три разговора) на питање о њиховом идентитету прво изјаснила као Срби. Један, из села Паклештица (Пак-1), прво наглашава да је Србин, а као додатна одређења додаје да је близу српско-бугарске границе, са Старе планине (тр. II-68) (касније се изјаснио као Височанин, а током даљег разговора и као Пироћанац). Други казивач, из другог дела општине Пирот, из села Понор (Пон-1), прво је говорио како су га, као човека из овог краја, у другим крајевима Србије називали Бугарином, а затим је, на сугестију своје супруге (зато што је открио да их зову и Бугарима), за себе прво рекао да је Србин (тр. II-69), касније и Пироћанац. И брачни пар из Рсоваца (Рс-2,3), можда зато што се до тада говорило о његовом црновунском пореклу, прво се децидно поистоветио са својим српским националним идентитетом (тр. II-70) (а одмах потом су се изјаснили и као Пироћанци). Казивач из Паклештице (Пак-1), објашњавајући да становници овог краја себе нису звали

Торлацима, каже да су они Срби (тр. II-71). Овако мали број идентификација са националним идентитетом, наравно, условљен је и околностима истраживања – они су о свом идентитету говорили са истраживачем из Србије и нису имали разлога да наглашавају свој национални, већ регионални идентитет. Да су којим случајем о свом идентитету разговарали са истраживачем из Бугарске или из неке друге иностране земље, искази би вероватно били много другачији.

Национални идентитет добија свој значај у односу према становницима суседне општине Димитровград, чија је територија, као што је већ речено, била у Бугарској, а тек после Првог светског рата, 1920. године, прикључена тадашњој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Према становницима општине Димитровград постоји дистанца на националном нивоу – Пироћанци имају српски национални идентитет и становнике ове суседне општине сматрају Бугарима. Етнокултура становника ове две општине скоро је идентична, али је административна граница између њих, сада општинска а до 1920. године државна, уједно и оштра граница распрострањења пиротског идентитета и националног српског. Тако у овим специфичним условима наспрам регионалног стоји суседни национални идентитет – у локалној пракси функционише идентитет Пироћанци у односу на идентитет Бугари. Запажа се да Пироћанци у присуству људи са стране овај однос према суседима исказују са задршком, због укорењеног схватања, које је, вероватно, на граници од стране државе посебно развијано, да је припадност бугарском национу негативна ствар. Казивач из старопланинског височког села Росомач (Рос-2), на самом рубу пиротске општине, које у свом најближем суседству има село Славињу, које је до 1920. године било у Бугарској, потврђује да Славињчани зову Бугарима, али их потом правда да, иако их тако зову, они нису Бугари већ *йрави Срби* (тр. II-72). Током разговора са овим казивачем, нешто касније, дошло се до тога да и Пироћанци и Бугари припадају истој географској области – Висок, и постављено је питање њиховог међусобног односа. Ту се види да на овом, од градских центара удаљеном и географски изолованом подручју близина и заједнички живот доприносе превазилажењу идентитетских стереотипа – није било међусеоских завада и много де-

војака се из Росомача удало у село Сенокос у којем је заступљена бугарска национална мањина, а неке су дошле из Сенокоса у Росомач. (тр. II-73) И казивачи из других височких насеља – Јеловице, Рсоваца, Лукањских колиба, Паклештице, Росомача, Дојкинаца, Височке Ржане, Покровеника, Гостуше и Беле (Јел-1, Рс-1,2, ЛК-1,3, Пак-1,2, Рос-1, Дој-1,2, ВР-1, Пок-1, Гос-7, Бел-3,4) потврђују да суседе са бугарским националним осећајем зову Бугарима (тр. II-74,75,76,77,78,79,80,81,82,83,86,87), понекад и Бугарашима (тр. II-84,85).

Поменута казивачица из Гостуше удата у Добановцима (Гос-1) потврђује да и код насељеника у овом сремском селу функционише иста дистанца Пироћанац – Бугарин (Димитровграђанин). Из њеног исказа се види да постоји и негативан став према Бугарима. (тр. II-88) У селу Кременица у општини Бела Паланка, где нема директног контакта са становницима димитровградске општине, од казивача који је једно време радио у Димитровграду (Кре-1), забележено је да их и он сматра посебним, различитим у односу на Пироћанце (тр. II-89). Приликом ових истраживања, везано за однос према бугарском идентитету, забележен је и један необичан исказ. Казивач из села Јеловица (Јел-1), који је рекао да су га у Панчеву звали Бугарином и то негирао објашњавајући да припада *сѣтарим Србима*, и који је рекао да је негодовао због тога што му се ћерка удала у једно димитровградско село, у којем се осећају Бугарима, после завршеног разговора додао је да су Бугари паметнији и писменији од Срба. Ово ми је било интересантно, јер није уобичајено да припадник било које нације своју нацију негативно квалификује у односу на суседну у односу на чије припаднике постоји дистанца. Он то тумачи тиме што је чуо да су људи са истока *бисѣрији* од људи на западу. (тр. II-90) Када је реч о српском националном идентитету на простору пиротске општине и његовом односу према Бугарима, интересантни су и подаци забележени од казивача из Брлога (Брл-2). У једном делу свог исказа и он изражава схватање да су Срби, којима он припада, насељени са подручја иза Карпата. У каснијем делу разговора он изражава велику симпатију према Бугарима у пограничју и каже да су веома добри, а на питање који су Бугари лоши, он одговара да су то они из Тракије. (тр. II-91)

Пироћанци, Белопаланчани и Лужничани имају, дакле, српски национални осећај, и то чак ствара и јаку идентитетску границу према етнокултурно истоветним становницима димитровградске општине, који имају бугарски национални осећај. Но, без обзира на то, од неколико казивача са подручја Пирота и Беле Паланке, где је заступљен српски национални идентитет, забележено је да их западно и северозападно од њиховог краја (Ниш, Војводина...) понекад зову Бугарима, што они не прихватају увек равнодушно. Казивач из села Брлог (Брл-2), упитан за распрострањење свог пиротског идентитета, изненада каже да су људе из његовог краја, кад је био на одслужењу војног рока у Војводини 1938. године, звали Бугарима (тр. II-92). Казивач из Јеловице (Јел-1), горњовисочког села недалеко од границе са димитровградском општином, 1951. године је за послом отишао у Панчево. Тамо се представљао као Пироћанац, али су му говорили да је Бугарин, што је он негирао тврдећи да су у његовом крају *сџари Срби* и да је село *србијанско*. (тр. II-93) На Лукањским колибама казивачи потврђују да их западније од Ниша зову Бугарима. Један (ЛК-5) каже да му се такав случај десио у Ваљево, и да му је тамо образложено да их тако зову због говора. Други (ЛК-4) каже да је људима у централној Србији говор његовог краја смешан, а он се са њима у овом смислу шалио на свој рачун. Трећи (ЛК-3) такође потврђује да, када прича пиротски, а не труди се да га мења у другим срединама, кажу да говори бугарски. (тр. II-94) Казивач из Покровеника (Пок-1) каже да су њега и остале из Пирота Бугарином звале Нишлије (а он себе не сматра Бугарином, већ становнике општине Димитровград) (тр. II-95). Казивач из Понора (Пон-1), пиротског села на тремећи са белопаланачком и бабушничком општином, такође потврђује да су га звали Бугарином (тр. II-96). Казивач из Беле Паланке, а пореклом из села Шљивовик (Шљи-1), каже да су га у Нишу, док је тамо радио, људи из Ниша и околине звали Бугарином, односно да је тамо носио и надимак *Бујарин* (тр. II-97). Казивач из Кренице код Беле Паланке (Кре-1) такође потврђује да људе овог краја у другим крајевима Србије називају Бугарима. Њега су у Нишу, док је тамо похађао средњу школу (чије похађање је почео 1949. године), звали Бугарином или Бугарашем, а то је због говора којим говоре људи његовог краја (тр. II-98).

Према неким казивањима, људе овог краја у западнијим и северозападнијим карајевима, осим Бугарима, зову и Шопима. Користи се и један и други назив. Казивач из пиротског села Гостуша (Гос-5), који је 12 година живео и учио занат у селу Мраморак у Банату, каже да се осећа као Пироћанац, а да су га тамо звали Шопом или Бугарином. Назив Бугарин му није импоновао, љутио се кад га тако зову, али га је утешило сазнање, до којег је дошао у западној Бугарској, да источни Бугари западне Бугаре понекад зову Србима. (тр. П-99) Казивач из Дојкинаца (Дој-1) потврђује да су га у војсци у Словенији и Хрватској звали Шопом, али и да у његовом крају таквог самоназива нема (тр. П-100). Казивач из Понора (Пон-1), са другог краја пиротске општине, који се такође осећа Пироћанцем, осећа прелазни карактер становништва којем припада (између Срба и Бугара), због локалног говора, и у том смислу користи назив Шопци, који је чуо негде са стране (тр. П-101). Један казивач из Паклештице (Пак-2) каже да Пироћанце (којима и он по осећају припада) зову Шопима, јер говоре особеним *шойским језиком*. На питање да ли су и становници западне Бугарске Шопи, он каже да вероватно јесу, јер је говор доста сличан (значи говор је поново идентитетски маркер), без обзира на другачију националну припадност. (тр. П-102) Казивач из горњовисочког села Брлог (Брл-2) каже да људи његовог краја говоре *шойским језиком*, који је, по његовом мишљењу, мешавина српског, бугарског и турског језика. Он тврди да ово зна од старијих људи из села, али каже и да је читао у књигама. (тр. П-103) Казивачица из Височке Ржане (ВР-1) рекла је да Пироћанци нису прави Шопи, али да су и они Шопи, јер имају бугарске речи у свом говору (тр. П-104). Казивач из горњовисочког села Рсоваца у пиротској општини (Рс-1) каже да су Шопи становништво којем он припада, и то због *језика* којим говори (тр. П-105). Казивачи из Лукањских колиба (ЛК-3,4,5) прво су рекли да су само начули ту реч али не знају ко су Шопи, а касније су објаснили да њихов говор у централној Србији сматрају шопским, прелазним – ни српским ни бугарским. За то наводе своја лична искуства приликом посете бањама. (тр. П-106) Два брата из села Бела (Бел-3,4) на прво питање су се идентификовала са својим селом, затим су рекла да су Пироћанци, а онда је један изненада рекао да је начуо (вероватно из литературе или од обра-

зованих људи) да су Шопи становништво којем он припада и да оно живи на подручју од Софије до Беле Паланке (тр. П-107). Казивач из Јеловице у Горњем Високу (Јел-1) објашњава да му се ћерка удала у село Изатовци у димитровградској општини и да му није било баш драго што се удала за Бугарина. Негде се и пожалио, па је то сазнао отац његовог зета и наљутио се. Међутим, једна учитељица из села Каменица у димитровградској општини објаснила му је да нити су једни *чисти Срби*, нити су други *чисти Бугари*, већ да су сви *Шойци*. Реч Шопи није чуо у свом селу, већ први пут од те учитељице. (тр. П-108) Од већ поменутог казивача из белоаланачког села Кременица (Кре-1), који се због школовања и посла доста кретао ван свог родног краја, забележено је сазнање да се реч Шоп односи на широко подручје источне Србије и западне Бугарске, где је становништво сродно у етнокултурном, пре свега језичком, погледу. То сазнање је добио у контакту са Бугарима из Бугарске. У белоаланачком крају код становништва нема свести о припадности оваквој групи. (тр. П-109) У Белој Паланци један казивач, књижничар у градској библиотеци (Див-1), везује Шопе за источну Србију, па и за свој крај, пре свега везујући их за шопске игре које изводе фолклорни ансамбли. Међутим, и он потврђује да у народу његовог краја нема овог термина. (тр. П-110) У пиротској општини је забележен само један случај, у селу Паклештица (средњи Висок), да казивач (Пак-1) каже да је чуо да су, поред тога што су Бугари, становници димитровградске општине и *Шойови* (тр. П-111).

Набројани случајеви поседовања било каквог сазнања о шопском идентитету код становника пиротске и белоаланачке општине у великој су мањини. У селима пиротске општине, а такође и у белоаланачкој општини, становници најчешће ништа не знају о термину Шоп. Неки казивачи (Дој-2, ЛК-2, Рос-2, Пок-1) као да су нешто начули, али немају представу о томе (тр. П-112,113,114,115). У пиротској општини већи је број оних (Гос-3,4,6, Рс-2, Пок-2, Пак-3, ЛК-1, Брл-1, Рос-1, ТД-2,3,4,5) који не знају за реч Шопи и немају никакав став о томе (тр. П-116,117,118,119,120,121,122,123,124,125,126,127,128). Сличан одговор је забележен и од казивача из Беле Паланке, пореклом из села Шљивовик (Шљи-1), које је раније припадало бабушничкој а сада припада белоаланачкој општини (тр. П-129). Више

испитаника је ова реч асоцирала на неке појмове који немају везе са шопским идентитетом, што такође показује да о њему ништа не знају. Једног испитаника из села Бела (Бел-5) ова реч је асоцирала на сточну болест *шај* (тр. П-130). Неке казиваче из села Гостуша (Гос-7) и Бела (Бел-1) ова реч је асоцирала на дијалекатску реч *шóйка*, која значи: дуго уско корито уметнуто у извор воде, направљено од издубљеног дрвета или од две под углом спојене даске (тр. П-131,132). Већ неколико пута помињану казивачицу из Гостуше удату у Добановцима (Гос-1), у Војводини, за Словака, на сугестију њеног мужа, ова реч је асоцирала на Шокце, регионалну групу из Војводине (тр. П-133). Једног казивача из Топлог Дола (ТД-1) ова реч је асоцирала на реч Шок, у значењу Шиптар, Албанац (тр. П-134). Једног казивача из Засковаца (Зас-1) реч Шоп је асоцирала на нека *шoйска йлемена*, али ову своју асоцијацију није објаснио прецизније (тр. П-135).

Поред тога што Пироћанце западно од њиховог завичаја, као што смо видели, зову Бугарима и Шопима, од казивача из Топлог Дола (ТД-1) забележено је да су их у Војводини звали и Србијанцима, а у околини Смедерева, где такође има насељеника из овог краја, и Врцанима (тр. П-136).

ЗАКЉУЧАК

И после свега изнетог, да сумирамо и закључимо.

До закључака из овог рада, као и до закључака у целој дисертацији чији је он део, дошло се применом такозваног *барџовској* или *констџрукџивисџиџичкој* или *субјекџивисџиџичкој* приступа етничком идентитету или етницитету, јер има више разлога због којих се овај приступ може применити и на локалне и регионалне идентитете, које већина аутора не сматра етничким (ови разлози су образложени у: Крстић, 2014, 8-9). Овај приступ заснива се на уважавању следећих одлика етничког идентитета: 1. *субјекџивизам* (он се не темељи на културним чињеницама, већ на ономе што актери мисле и верују), 2. *динамика и сџиџуациона условљеностџ* (у сталном је процесу – у складу са друштвеним условима непрестано настаје, мења се и нестаје), 3. *йпроизвод је инџиџеракџије* (услов за његово постојање је однос *ми–они*), 4. *констџрукџија и инсџтрументџализам* (поједини актери га констџруишу и деконстџруишу, а, у складу са

својим интересима, често и користе), 5. *симболизација* (заснива се на одабраним симболима, такозваним идентитетским маркерима) 6. *независношћу етнонима и етничкој етничкој садржаја* (под једним етнонимом могу да се подразумевају различити етнички садржаји, а ти исти садржаји могу да се именују и другим етнонимима) и 7. *манифестовање на различитим нивоима* (манифестује се на индивидуалном, интерактивном и институционалном нивоу) (за првих пет одлика: Арко, 2009, стр. 189-191; Bart, 1997; Dženkins, 2001, стр. 23-27, 34-36, 73; Lapierre, 1997, стр. 7-8, 10; Nedeljković, 2007, стр. 26-28; Прелић, 1996; Прелић, 2003; Прелић, 2005, стр. 200; Прелић, 2008, стр. 21-29, 36-37; Putinja i Stref-Fenar, 1997, стр. 66-67, 125-126; за шесту одлику: Dženkins, 2001, стр. 99 и за седму одлику: Dženkins, 2001, стр. 99-100; Nedeljković, 2007, стр. 23, а све је подробније објашњено у: Крстић, 2014, стр. 10-13).

Сумарно, идентитетска слика на територији Пиротског округа изгледа овако:

На овој територији има примера недостатка било каквог групног идентитета. Такође, има примера јаког идентификовања са својим селом. Јављају се и идентификације са географским маркерима, на пример са уском и прилично изолованом географском облашћу Висок (без обзира на разлике у регионалним и националним идентитетима становника ове области) или са Старом Планином.

Локални и регионални идентитети у пиротском крају различити су у различитим општинама. У димитровградском крају, то јест општини, преовлађујући је, и са суседним локалним идентитетима кореспондира, бугарски национални идентитет, мада у мањем броју има и становника који се изјашњавају као Срби. Основни маркер бугарског идентитета су презимена на -ов, а бугарска национална свест се преноси и у оквиру породице.

У овом крају фигурира и регионални идентитет *Шоји*, који је у извесном односу са националним идентитетом. Иако се изјашњавају као Бугари, становници овог краја кажу да их у Србији сматрају Бугарима а у Бугарској Србима и имају свест о прелазности своје културе, пре свега говора, који називају *шојским*. Неки кажу да је шопски говор прелазни, неки да је особен, то јест да није ни српски ни бугарски, неки да је дијалект бугарског језика, а неки да је ближи српском. Неки се не сматрају Шопима, сматрајући да

је то само назив за њихов говор (потврђују да се шопским говором служе свакодневно), а неки се сматрају и спремни су, чак, и национално да се изјасне као Шопи (чега је и било на пописима становништва 2002. и 2011. године), сматрајући да је то термин који је најпримеренији прелазном или особеном карактеру њиховог говора и културе. Говор је несумњиво најзначајнији маркер шопског идентитета, али се као маркери помињу и шопске игре, шопске песме, шопска ношња, шопска салата, шопске шале, шопска тврдоглавост. Ширину распрострањења Шопа углавном одређују према распрострањености овог типа говора, а од животног искуства, односно од тога где су се лично осведочили да се говори истим или сличним говором, зависи свест о тој распрострањености. Тако неки кажу да су Шопи само у њиховом и неколико околних села, неки да су у димитровградској општини, неки да су у њиховом крају у српско-бугарском пограничју с обе стране границе, неки да су између Ниша и Софије, неки северну границу померају и до књажевачког краја. Они који су читали литературу о Шопима, или су информације из литературе дошле до њих посредним путем, сматрају да Шопи, којима и они припадају, заузимају простор између Ниша и Софије а на северу чак до Дунава и на југу до источне Македоније.

На територији општине Пирот становништво је углавном носилац регионалног идентитета *Пироћанци*. Исто као и у случају Шопа у околини Димитровграда, зависно од личних искустава неки Пироћанцима сматрају само своје и неколико околних села, наравно са градом Пиротом, неки само оне који живе на територији општине Пирот, а неки читаву територију Пиротског округа без димитровградске општине у којој живи становништво другачије, бугарске, националности. Основни маркер је, као и код Шопа, локални говор, који се назива *ѝироѝски* (а потпуно је исти са оним који се у димитровградској општини сматра шопским).

Белопаланчане често ван њиховог краја зову Пироћанцима, али они се осећају као *Белоѝаланчани* или *Паланчани* и сматрају да су (на пример, по говору) много другачији од Пироћанаца (углавном *Белоѝаланчанима* их сматрају и остали становници пиротског краја). Иако им је Пирот географски ближи, више гравитирају Нишу. Исто тако, иако их са стране зову Пироћанцима, и станов-

ници општине Бабушница се не осећају као Пироћанци, већ као *Лужничани*, по географској области Лужница са градским центром Бабушницом.

Постоји дистанца између становништва у општини Пирот, које се национално изјашњава као Срби, и у општини Димитровград, које се национално изјашњава као Бугари. Међутим, иако су становници општина Пирот, Бела Паланка и Бабушница носиоци српског националног идентитета, њих западније, почев већ од Ниша па према централној Србији и Војводини, са пежоративним призвуком зову Бугарима (не у националном смислу) или Бугарашима, што они мање-више не прихватају радо. Бугарима их сматрају пре свега због њиховог говора. Паралелно се, међутим, јавља и појава да ово становништво са стране зову и Шопима или Шопцима, опет због говора, који, како схватају, није ни српски ни бугарски. Неки казивачи потврђују да из литературе или од ученијих људи, а неки из контаката са Бугарима из западне Бугарске, знају да припадају Шопима. Ипак, код становништва пиротског краја без општине Димитровград нема самоидентификације са овим називом. Већина људи овог подручја није ни чула за реч Шопи.

Из изнесених података можемо закључити следеће.

Примери недостатка било каквог групног идентитета и јаког идентификовања са својим селом и са локалним географским маркерима (Висок, Стара планина), последица су сужене комуникације људи: они који, због изузетне пасивности планинских предела у којима живе, нису много излазили из својих локалних средина, немају искуства на којима би засновали шире идентитете. Ово је још једна потврда да идентитета нема без интеракције *ми–они*.

Изнесени материјал наводи нас на закључак да је на данашњу самоидентификацију становништва овог краја кључни утицај имало одређивање државне границе између Србије и Бугарске 1878. године (на основу закључака Берлинског конгреса), као и њено померање 1920. године (на основу послератног Нејског споразума). То закључујемо по томе што је државна граница из 1878. године, која ту никада пре тога није постојала, уједно и граница данашњег распрострањења и националних и регионалних идентитета. Она је била постављена између Пирота и Цариброда, данашњег Димитровграда, поделила је у етнокултурном смислу потпуно исто ста-

новништво, при чему је оно са једне њене стране врло брзо примило идентитет Срби, а оно са друге идентитет Бугари. Овако лако примање различитих националних идентитета од стране становништва исте етнокултуре упућује на то да пре 1878. године, у Османлијској држави, они у овом крају нису били јако укореењени. Да је макар један од ова два национална идентитета у овом крају био већ укореењен, тешко да би га онај други тако лако у потпуности заменио. После померања државне границе 1920. године источније од Цариброда, данашњег Димитровграда (где се она налази и данас), бугарска национална свест се на подручју на којем је раније била успостављена и задржала (без обира на покушаје југословенске државе да, на пример, променом завршетка презимена са -ов на -ић, ово становништво преведе у српско). На основу тога можемо закључити да је период од 1878. до 1920. године био кључан за формирање националних свести у српско-бугарском пограничју. После Другог светског рата, када је добила ту могућност, већина становништва овог краја вратила је преизмена на -ов и данас је носилац бугарске националне свести (мада је примећено да после одсељавања из свог завичаја у новим местима живљења многи мењају и презимена и националност (Крстић, 2019б, стр. 695), а и да су у време Југославије многи своју националност „маскирали“ национално се изјашњавајући се као Југословени (Крстић, 2014, стр. 208; Крстић, 2020, стр. 98).

Са српске стране, упоредо са српским националним идентитетом, прихваћен је, као резултат идентификације са Пиротом као гравитационим центром, локални или (шири) регионални идентитет Пироћанци. То што је Пирот и у време Османлија био важно урбано средиште, могло би да значи да је овај назив и старији од 1878. године. Међутим, облик овог регионалног назива *Пироћанци*, који није у складу са локалним дијалектом (у дијалекту би било *Пирочање* или *Пирочанци*) открива да је реч о егзониму (називу датом са стране) датом из српског националног миљеа, а тек касније прихваћеном као ендоним, односно као назив и за самоидентификацију (остаје и могућност да је ранији ендоним, дијалекатаски назив овог идентитета, накнадно замењен овим егзонимом). На то да је овај идентитет новијег порекла упућује и то што га нема са друге стране државне граничне линије одређене

1878. године, иако је димитровградски крај веома близу Пироту, због чега и данас природно припада Пиротском округу. Из наведеног материјала видимо да се овај назив за самоидентификацију у Пиротском округу користи само у данашњим границама пиротске општине (становници суседних општина се идентификују као Лужничани, Паланчани, итд), што такође показује скорашње укореење ове регионалне идентификације. Међутим, са стране, у неким крајевима, Пироћанцима сматрају становнике читавог овог округа, па и шире (о томе, у вези са насељеницима у Зајечару, може се видети у: Крстић, 2019б, стр. 693-694), тако да се садржај овог термина разликује зависно од тога да ли је он егзоним или ендоним.

Са бугарске стране граничне линије из 1878. године, упоредо са бугарским националним идентитетом, прихваћен је локални или регионални идентитет *Шоји*. Иако његови носиоци (у складу са есенцијалистичким схватањем идентитета) мисле да је реч о исконском, старом, аутохтоном идентитету, он, по свему судећи, на овом подручју није старији од 1878. године. Да је стар и дубоко укореењен, био би распрострањен и у оном делу који је после 1878. године припао Србији. У том делу, међутим, казивачи скоро и да не знају за њега (осим казивача који су преко литературе сазнали да се и људи њиховог краја сматрају Шопима). Термин Шоп (као и термин Торлак) у основи је пежоративни термин који се у неким крајевима користи за означавање личних особина (*шой*) (Крстић, 2014, стр. 590), а у неким крајевима као групна етикета (*Шоји*, *Шоји*) за становнике пасивних планинских предела и особене етнокултуре, пре свега говора (Крстић, 2014, стр. 604-606). Он је, међутим, у бугарском националном дискурсу прихваћен и као назив за једну од неколико особених *бујарских етнографских група* које чине бугарску нацију (заједно са Северњацима, Тракијцима, Македонцима и другима). У том смислу он је термин за категорисање без пежоративног призвука, само са етнокултурним садржајем (говор, ношња...). Управо тако га и схватају становници димитровградског краја, без сазнања да он у основи има пежоративно значење. Због тога можемо претпоставити да је на овакво њихово схватање утицао и бугарски школски систем који је у периоду од 1879. до 1920, а и 1941-1944. године функционисао на овом подручју. С обзиром на

то да је идентитет ситуационо одређен, околност да је са нестанком Југославије нестала и могућност за национално изјашњавање *Југословен* довела је до тога да се неки појединци и национално изјасне као *Шопи* (Крстић, 2014, стр. 217; Крстић, 2020, стр. 111). Ово решење се јавља као компромисно у амбивалентним условима: с једне стране постоји колективно сазнање о бугарској а не српској националној припадности, пре свега због презимена на -ов, које је најзначајнији маркер бугарског националног идентитета, с друге стране са протоком времена живљењем у Србији јавља се све већа идентификација са српском државом и удаљавање од бугарске државе, а са треће стране постоји осећај прелазности своје културе, која се доста разликује и од српског и од бугарског националног модела, пре свега језичког.

И овај материјал потврђује да је говор, као најекспонентнија етнокултурна чињеница, најважнији идентитетски маркер, како за самоидентификацију тако и за идентификацију других. Говор је основни маркер оних који се осећају као Шопи, Пироћанци га сматрају једном од својих основних идентитетских одлика, Белопаланчани наглашавају минималне разлике у говору у односу на Пироћанце да би се разликовали од њих, због специфичног и од књижевног језика веома удаљеног говора становници централне Србије становнике читавог Пиротског округа, па и шире, са пезоративним призвуком, без обзира на њихову националност, називају Бугарима, Бугарашима, Шопима или Шопцима (чак и Нишлије чији је дијалект такође веома удаљен од књижевног језика).

Овај материјал указује и на значај општинских гравитационих центара као идентитетских маркера. Уз то, посебно је значајно то што се и на овом материјалу потврђује – у случају оријентисаности Белопаланчана ка Нишу а не ка Пироту – да, без обзира на етнокултурну и географску блискост, у планинским подручјима постоји тежња за идентификацијом са низијским, већим и богатијим градским центрима, иако су они и географски удаљенији и налазе се у етнокултурно другачијим подручјима (овакав је случај и са Књажевачким Буцаком, који се референдумом одвојио од Пиротског округа и припојио књажевачком и тимочком крају [Крстић, 2014, стр. 175], а и са становницима бивше општине Минићево, то јест области Тимок, који су приликом њеног гашења тежили да

припадну општини Зајечар а не општини Књажевац). Ову појаву можемо повезати са вековима присутном потребом планинског становништва да, због недостатка ресурса за живот у планинским условима, одлази у низијске пределе или сезонски ради печалбе или ради трајног насељавања (Крстић, 2019б, стр. 682, 686-690).

ТРАНСКРИПТИ ДЕЛОВА РАЗГОВОРА

Транскрипти делова разговора везани за одељак *Иденџиџиџиџи сџановниџиџи оџиџине Димџиџиџиџиџи (I)*

тр. I-1

ДК – *Како се ви... овáј крај... зовеџиџе?* ВО-2 – *Наше је село Висóчко Óдоровци.*

тр. I-2

ДК – *Е, а кад вас неко џиџи одакле сџиџе, џео овáј крај, како се зовеџиџе?* ВО-2 – *Зáбрђе. ДК – Зáбрђе?* ВО-2 – *Цело ово корџиџи џиџе је Зáбрђе, а џреко, џреко Видлич је Висок, Гóрњи Висок.*

тр. I-3

ДК – *А џуди, како се зову џуди? Кад кажеџиџе ко сџиџе ви, ви кажеџиџе ми смо... џиџи?* ВО-2 – *Па, националносџиџи Буџари.*

тр. I-4

ДК – *Кад одеџиџе неџде ван овоџ краја и џиџијају вас ко сџиџе и џиџи сџиџе, џиџи кажеџиџе?* Дим-1 – *Па, ми смо Буџари... џраџиџиџиџиџи. ДК – Значи ви џиџи... [стављате у први план]? Дим-1 – Националносџиџи нам је буџарска.*

тр. I-5

ВО-2 – *Е, Чинџиџлавци џиџу, реџимо, џраниџимо џиџа сас меџе, сас браниџи, сас шљивáре. Кажу: „То су Буџаре“. Ја сам баш друџара имáл из Свиленовци [?], Маниџ Тикóмир, добро смо живџили, добро смо се слаџали, меџуџиџим каже: „Ви сџиџе си Буџаре“ (...), да се, еџиџо, мало нашáлимо. Он каже: „Ма, миџиџиџи ми мџечешко, џи.... му мáјџина“. ДК – На џиџи? На? ВО-2 – На мџечешко. Мечка и човџк, џа џодину дана иџлиџ заједно, џа (...) – че џраџе једáн друџоџе џосџиџе. Једáн друџоџе че џраџе џосџиџе. И џрво мџечкаџиџа најраџила џаџокавá, ручџк. Јели, џили, веселџили се, и на краџиџи џиџиџала мџечкаџиџа човџкаџиџоџа. Каже: „Добро, бре, де ми сада каџиџи кáко сам џиџе уџосџиџиџи“. Каже: „Све је леџо, све је леџо, али миџиџиџи на мџечешко“. Теџаџ мџечкаџиџа се наџуџиџи и реклá: „Знаџиџи кво? Узнџи са“ – он џа носџл неко сеџиџрче – „узнџи“ – каже – „џа ме џосџечџи“. [...] И он узџл џиџе џа џосџекал, мџечкуџиџу. Али каже: „На џодину дана ка мине да се најдеџо на иџиџиџи месџиџо да видимо кој на чему је“. И се сабрáли џаџо, најраџили џосџе, и јели, џили. „Де саџа реџи џиџи мене: кудџе ми је белџаџиџа?“ Иџиџруџиџила: „Где ми је белџаџиџа?“ „Па, нема џу.“ „Е“ – каже – „реч је“ – каже – „џорја неџо бол“. И џаџо су се разџиџили.*

тр. I-6

ДК – *А кажи ми њи [...] како се зове ово сѝановнишиѝво овде, овај крај, ово?* Сми-1 – *Шоји, Шоји.* ДК – *Шоји?* Сми-1 – *Шоји.* [Нешто касније током разговора каже и:] Сми-1 – *Па, Шоји, већином Шоји ни зову.*

тр. I-7

ДК – *А Шој, шѝа је Шој?* Бра-2 – *Па, Шоји, на ѝример, ми смо Шоји. Нас зову Шоји.*

тр. I-8

ДК – *Па, дал су ови људи овде Торлаѝи?* Дим-2 – *Мислиће они ѝре да су Шоји [...]*

тр. I-9

Драган Колев (сарадник на терену) – *А за Шоје?* Младић који посматра разговор [и успут је пре тога упитан за Торлаке] – *Е, Шоји су њи овде.* ДК – *А јел сѝе ви Шоји?* ТО-1 – *Јесмо, ми смо (...)* ДК – *Осећаиѝ се њако, као Шоји?* ТО-1 – *Па, не [да ли] ја се осећам, али њако је.* ДК – *Аха?* ТО-1 – *И шојски наѝласак и... И Буѝари кад њиѝаиш овај крај какав је, каже: „Шојски крај“. И наши кад њиѝаиш, исѝо: „Шојски“. А и ѝовор је шојски.* ДК – *А њи, јел си Шој [питање упућено присутном младићу]? Младић-1 – Па, сви смо исѝи њуа. [Нешто касније током разговора:] ДК – Е, а да ли су сѝари људи овде код вас ѝричали: „Ми смо Шоји. Ние сме Ш...“ [...]* ТО-1 – *Па сви.* ДК – *Значи ѝо се зна од сѝарина?* ТО-1 – *Па знало се... ѝа знало се, да.* ДК – *Кад сѝе ѝрви ѝуѝ за ѝу реч чули?* ТО-1 – *Кад сам дошо из Панчева. Ја сам живео некад ѝрво у Македониѝи, ѝа у Панчеву, ѝа ондак у чеѝврѝи, ѝеѝи разред дођем... у шесѝи разред дођем овде и онда сам чуо. Онда сам и језик ѝочео да учим [...].*

тр. I-10

ДК – *Како се ви овде осећаиѝе? Као Буѝари, јел њако? Презимена су буѝарска?* ТО-1 – *Буѝарска, да. Па ѝедај: дал се осећаиш као Буѝарин? Ти знаш да јеси Буѝарин, ал се осећаиш, живиш у ову државу, разумеш, нема ѝо. То може само нека будала да ѝрича ѝо. Нема ѝу ко, наши крајеви су ѝреѝѝѝљени. Нема ѝу, јер ѝи знаш да јеси Буѝарин у националном ѝѝледу и њако даље, ал ѝо је ѝо, једна сѝрана, и ѝросѝо зна се, нема ѝу... Бар у наши крајеви нема ѝаквија наѝио[налисти]... и нема зѝиѝа, сви смо овде рођени, на ѝу ѝериѝѝрију, у друѝу државу... ДК – (...) њиѝам ваш осећај, значи? [...]* *Изјашиѝаваѝе се као Буѝари, јел њако?* ТО-1 – *Па, ѝде ѝи ѝише националносѝи да ѝишеш, ѝи ѝишеш да си Буѝарин, ѝде ѝи не ѝише, значи Србин, и њако... Ил, у сѝвари, Јуѝословен раније смо се изјашиѝавали. Са не мож се ни изјаѝниш као Јуѝословен, јер ѝе неће ни ѝрихваѝе. Мора ѝишеш да си Буѝарин. Јер само имаш две сѝвари: Србин или Буѝарин.* ДК – *А било је досѝа као Јуѝословени, јел њако?* ТО-1 – *Па сви, сви.* Колев – *Нај... највећи... најјуѝословенскији... ѝиѝиѝина која је била у сѝарој Јуѝославиѝи... ДК – То је било решење за [дилему око националног питања]... ? Колев – Да.* ТО-1 – *Сви су, сви су били... Сваки се изјашиѝавао: Јуѝословен.*

тр. I-11

ДК – Ко су Шоји? Дим-1 – Па... Ойкуд знам баш тачно. То су ни Срби ни Бујари. Људи који имају бујарско порекло, а живе на територији Србије и имају така неки измењени јовор, то мени... значи... искварени ни српски, искварени бујарски... то је нешто... оштрилике. ДК – Јел су Шоји Бујари или Срби? Дим-1 – Па, ойкуд знам, овај... то мени је то, у ствари, ипак ствар личној ојредељења, како се човек осећа. Рецимо овде су сви у овом јојраничном јојасу, сви који имају јрезиме на -ов (...) значи они су Бујари. [Шопи] Веровајно су Бујари... Ја знам да смо Бујари то јричи мојих јредака, рецимо деде. [...] ДК – Добро, да ли сће ви овде Шоји? Да ли ви за себе можеће тако да...[кажете]? Дим-1 – Па, не знам. Ја се тако не осећам, а јоворим тим језиком, иром случаја јошто сам овде. Тамо [у Зајечару, где је рођена и живела] нисам јоворила шойски, и моји чак, шта више, не јоворе, ту и тамо то нешто, али улавно не јоворе више тим дијалектом. ДК – Да ли ће човек одавде да каже да је Шој? Дим-1 – Рејко, рејко. ДК – Значи, у јрви јлан иде национална јријадносћ? Дим-1 – Само за јовор кажу да је шойски. А никад нико није реко да је Шој. Бар ја нисам чула. ДК – Значи, у јрвом јлану је национална јријадносћ? Дим-1 – Да. ДК – Рећи ће да је Бујарин, јел тако? Дим-1 – Па, рећи ће, зајто што, овај... не може да каже да је Србин, јрезиме му је бујарско и веровајно то нешто... ја стварно не знам ту историју тачно баш како је ишла. Али знам да, знам да овај гео је доста дуго јријадао Бујарима. Претјостављам да је то миграција била, ја се мешали, веровајно су и зајто... не знам, ајде Ви то можеће да ми кажеће. [Током разговора нешто касније:] Дим-1 – Ови људи овде ипак смајрају да су Бујари, а зајто што живе у Србији, лојални су Србији и ето... ДК – Да? Дим-1 – Ја немам осећај да сам Бујарка у оном класичном смислу, јер, кад одемо у Бујарску, ми смо Срби, а кад смо ту, ту смо Бујари, тако да, ето, ипак је можда ојоварајућа реч Шој. ДК – Али се изјашњаваће званично као Бујари? Дим-1 – Бујари.

тр. I-12

ДК – Националносћ Бујари. Али Шоји, јел има Шоји? ВО-2 – Шоји?... ДК – Јел кажеће ил не кажеће? ВО-2 – Чесћо, чесћо. Чајтар [?] Шоји. Али јојледај: јри нас је мало „јрљава“ рабјоша, јер били су и Бујаре, били су и Србе, ја се то мењало. Ако ошјдеш од Ниш на доле – кажу: „Бујаре“, а улэзнеш ли у Сбвију – каже: „Срби“. Ми не знамо мелезњаци ли смо, кви смо? Немам јојма. И тако. А од Ниш на доле си ни окау Бујаре.

тр. I-13

ДК – [...] Да ли ви кажеће за себе: „Јас сам Бујарин“? Дим-3 – Да, ако ме неко јиша. Јер ја сам то рођењу Бујарин. [...] ДК – Шта је то Шој? Дим-3 – Нисам ејнолој или још мање... ДК – Да ли сће ви Шој? Дим-3 – Ја мислим да сам Шој. ДК – Да ли ћеће да кажеће нејде кад вас неко јиша: „Ми смо Шоји“? Дим-3 – Шој није... није национална... национално обележје. Шој није... ејничко обележје. ДК – Нејо? Дим-3 – Шој је једно, реко бих, јросјорно обележје, или назив, то је за мене... [назив] јросјора једној који је ту око

нас, уз іраницу. [Нешто касније током разговора:] Дим-3 – Али ірудим се да, са људима који іоворе срїски језик, іоворим срїским језиком, онако іравилно колико ја іо моіу као Буіарин да іоворим. Са Буіарима се ірудим да іоворим, оним који іоворе буіарским језиком, буіарски језик, онолико колико ја моіу, іо ми је маіерњи језик. ДК – А овде, како іовориіе у Димііровіраду? Дим-3 – Овде іоворимо іим шойским дијалекіом буіарскоі језика. [...] ДК – Једно іиіање. Поііо... Да ли су Шойи Срби или Буіари? Дим-3 – А, іо је... іо је іоііуно бесмислено іиіање, мислим, јер најіеже је одіовориіи са да или не. То су најіежи одіовори. То... іу нема іовора. Ја не моіу реіи да ли су Шойи Срби или Буіари. По мени... ДК – Или су неііо іосебно? Дим-3 – Не, іосебно нису. Посебно нису, іо сііурно знам. Ако ја себе смаірам Шойом, іо је самоодређење, заіо ііо се овај гео іу зове Шойлук. Јел іако, іај гео који је, ііа ја знам, за мене је іо уз іраницу, Шойлук. По іом, меіуіим... језиком који іовори... іоворе наши људи... језик, значи, којим іоворе наши људи, јесте буіарски језик шойскоі дијалекіа. Шойскоі дијалекіа. Дакле, іо је... іо је. [Нешто касније, у даљем разговору, после казивачеве тврдње да нико у његовом крају себе не сматра Торлаком.] ДК – А може да каже да је Шой? То може? Дим-3 – Па, Шой мислим да може да каже, и да врло честіо кажу. [...] ДК – Да ли се људи іоносе іим називом или може да има некад и неіаіивну коноіацију? Дим-3 – Па, нис... не знам. Мислим да нема неіаіивну коноіацију. Мислим да... не знам, ја немам іај осеіај некоі... некоі іоноса збоі іоіа ііо... ііо ме неко... [сматра Шопом]. [...] У сваком случају, људи се іоносе ііо су, іо је іосіојано, ііо су из овоі краја, који је заосіао ал који се бори за своје, који је дао іолико іисмених људи, који је дао чак и значајне научнике... Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Сликаре. Дим-3 – Који је сликаре... Дакле меіу іим људима нашим има академика, дакле има инжеіера, има ірофесора универзііетіа свуда іо свеіу [...]. [Нешто касније током разговора:] ДК – Да ли су сіарци іо наіашавали: „Ми смо Шойи“? [...] Дим-3 – Шіо не... за іе људе іо није било бііно, никад их нико није можда іііао ііа је сад... ал они су знали да... да су Шойи, јер ја не бих знао да сам іо да ми нису... да ми нису моіи рекли да смо ми из шойскоі краја, да је ово шойски іовор, да је... да је... да се іоііуно разумемо са іим іовором са људима из іірскоі краја, из ііроіскоі краја, из... не знам, Чііроваца, из Софіје, из Самокова и іако даље...

тр. I-14

ДК – Шіа за вас значи реч Шой? [...] Вл-2 – Шойови іо мени су који су насмёіени, іііи су Буіари, іііи су Срби, неііо измеіу. [...] ДК – А ви, дал сіе іо? Вл-2 – Ја сам одавде роіена. ДК – Па, дал се осеіаіе као... Вл-2 – Не знам, ја сам мноіо више ван овоіа... ове средине, іако да не би моіла да кажем да сам...

тр. I-15

ДК – Јел сіе ви чули за назив Торлаці? ВО-1 – Ма, Шойи, Таііари ни окају. ДК – Молим? ВО-1 – Таііари ни окају. ДК – Таііари? ВО-1 – Шойи – Таііари. ДК – А ко ви ока іако? ВО-1 – Па, іричали су одавно. Час каже: „Шойи – Таііари“. ДК – Па јел ви знаіе од сіарине іако да сіе Шойи? ВО-1 – Не знам,

не знам, али чујем да причају иако, називува́ли ни иако – Таи́ари. „То су они“ – каже – „Таи́ари – Шоји“.

тр. I-16

ДК – Како се ти осећаш, иша си ти? Град-1 – Па, Шој. ДК – Шој. По националности? Град-1 – Бујарин. ДК – Е, иша ти је на првом месту, Шој или Бујарин? Иша би прво реко? Град-1 – Па, иша ја знам? Шој. [У каснијем разговору он каже да Пироћанци нису Шопи већ Срби, што одводи разговор у следећем правцу:] ДК – Срби. Мислиш да Шој не може да буде Србин? Јел може Србин да буде Шој? Град-1 – Иша знам, ио... (...) ДК – Јел, ио иеби, Шој мора да буде Бујарин? Град-1 – Не, не, нисмо ни Бујари ни Срби, значи ио су... да не кажем нека нова мањина или иако нешто. ДК – Аха. Али кад већ мораш да се одређиш, ти се одређиш за Бујарина, јел иако? Град-1 – Па, да.

тр. I-17

ДК – [...] Овај крај овде: Забрђе, Висок, како се ви кажеише? Шоји? Јел иако? ВО-3 – То иврдим ти (...) не одстиујам од иоја. ДК – Јел иако? ВО-3 – Да. [Разговор се наставља у другом правцу, а онда:] ДК – Добро, јел су Шоји Срби или Бујари? ВО-3 – Срби. Не! Шојландија! [у шали, сви присутни се смеју]. ДК – Шојландија? ВО-3 – Кад оидемо у Бујарску они ни окају: „Србје, Србје“, а оидемо наголе, они ни кажу Бујаре смо. И иомешано, а ми смо Шойци. (...) ДК – А како се ви изјашњаваише на иојису? ВО-3 – На иојису као Срби. Не као Срби нејо у Рејублику Србију. ДК – Али јел сви јел не? ВО-3 – Сви, сви. ДК – Па не би реко. ВО-3 – То сигурно [шаливим тоном] (...) Воле иу државу, каква је иака је.

тр. I-18

ДК – А јел су Шоји Срби или Бујари? Бра-1 – Па не... слушај... сад не мож да кажеш да су Срби и Бујари, или Македоници или Грци... Мислим да је ио неко илеме, као ишо су ови, како ћи зову, Црновлнци, иад су били овде чувени [...] ДК – Како се ти... иша си ти ио националности? Бра-1 – Бујарин сам се иисао. ДК – Бујарин? Бра-1 – Па иако сам се иисао. Па иша да се иишем Србин, кад нисам... Имам право да се иишем како оћу, и иако. Бујарин сам се иисао. Жена ми ио мајку Срићина из Јеловице, иа ми каже: „Ја чу да се иишем Срићина“, „Пиши се, нема проблем с моје сирани“. Драгољуб Златковић – Иша, она се иисала Срићина? Бра-1 – Срићина, њена мама је из Јеловице, она Срићина, а ја сам се иисао Бујарин.

тр. I-19

ДК – Па јел сие ви Шој? Вл-1 – Из ио... из ие... из иај крај иријадам. Значи овај крај. ДК – А ако неко ииша, ево ја иишам, јел јесие јел нисие? Вл-1 – Јесам, јесам. Кажем: „Јесам“. Значи, из иај крај... ДК – Јел ио за вас за ионос или за сиид? Вл-1 – Није за сиид, заишо за сиид. ДК – Јел се ионосише ииме? Вл-1 – Поносим се ишо сам живео у иај крај и ишо сам онда живео као геие. Значи: иорд сам.

тр. I-20

ДК – Е, сад ми реци, кад одеш... или док си сџудирала и одеш нејде ван овој краја и ишјају ше: „Ко си?“, „Шћа си?“, шћа ти кажеш? Оно прво шћо кажеш.[...] У смислу припадности неком крају. Дим-2 – [...] У припадности кажем да сам из Димитровграда, обично су ме ишћали јел шћо у Црној Гори, иошћо рејко ко зна где се налази Димитровград. „Шћа си њореклом? Зашћо се ѡрезиваш на -ов?“, ја кажем да сам бујарској ѡреклом, с шћим шћо, искрено речено, у мојој ѡродици смо баш онако мешанци у ѡравом смислу речи. [даље објашњава да јој је један деда из централне Србије, сироче, усвојеник локалног манастира, а да су се са бабине стране доселили из околине Бабушнице, где је српски национални осећај] ...шћако да, у ѡринцију, ни не знам ни ко сам ни шћа сам. ДК – Али си ѡ националности...? Дим-2 – Али ѡ националности сам Бујарка. ДК – Е, добро. Е, а шћа је шћо... ко су Шои? Дим-2 – Еја, Шои су... сад је... мени... мени шћо малко ишћање ми овако, овај... нејасно. Без обзира, никад нисам ѡсебно размисљала о шћоме, обично кад се каже Шои, везује се за шоиску салату, шћако обично и деца, кад ишћаше децу шћа значи Шои. Сад, Шои су ѡ некима... служе за ѡшћмех у неком народном сџваралашћиву, ѡсебно бујарском, бујарском фолклору, ѡа чак и овде. Ја моју слободно да кажем да сам Шои...ки...ња, и шћо ми је... можда ми је шћо ближе дефиницији нећо да кажем да сам Бујарка. На ѡследњем ѡиису сам се чак изјаснила као Јуѡсловенка. То је земља која не ѡсћоји, али, ешћо, шћако сам се изјаснила. ДК – Да ли има неко ко се изјаснио као Шои? Дим-2 – Еја, шћо не (...), шћо можеће да ишћаше у Оишћини, ал сџварно мислим да има и шћаквих. ДК – А да ли ће и дрући овде да кажу да су Шои? Дим-2 – Па, ако ишћаше некоја, не верујем да ће рећи. Не знам сад (...) ДК – Не званично, али овако као шћо ти кажеш да си Шои? Дим-2 – Да. Али може, може. Мислим, шћо је више симѡишћно, шћо је неко ѡпредељење које је баш онако симѡишћно и можда се људи шћако изјасне. Тако би се и ја изјаснила. Можда ми је баш шћо добра идеја на следећим [пописима]... можда ћу да се изјасним као Шои.

тр. I-21

Вл-1 – А Шои, шћо је овде, овај део. Значи: Власи, Појаново, Одоровци, и Бански дол, Држина, ова мислим (...), онда ѡре Куса Врана, шћај крај... [Касније током разговора:] ДК – А где су још Шои? Ајде ви сће рекли шћу ваша села, има ли још нејде Шои? Вл-1 – Па друћа села не би знао. Можда има шћамо у Високу која су измешана. Значи: нису Бујари нишћу су Срби. ДК – А у Бујарску јел има? Вл-1 – Е, шћо не би знао. Ја мислим да и шћамо има. Обавезно. Има шћу ѡред ѡранице, ја... ѡре Трн, ѡа ѡред ѡранице овћо: Калћина, шћу. Сџурно су, ја и чујем на шћеловизију мноћо ѡушћи и кажем: „Гледај ја, овај нашћ.“ [смеје се]

тр. I-22

ДК – Шоишки крај, ѡ шћеби, докле су Шои? Град-1 – Па, нејде до Сукова, најверѡишћније [Суково је једно од првих села у пиротској општини из правца Димитровграда]. ДК – Значи, шћу нејде, ваша оишћина? Град-1 – Па, да, наша оишћина, мада има... ДК – И даље? Град-1 – Има и у Пироју, сџурно, шћо из нашћ крај су већином доле. ДК – Добро, шћо су... [људи насељени из димитровградског

краја], а да ли су Пироћанци баш њо њеби Шоји? Град-1 – Нису. ДК – Штја су они? Град-1 – Па, штја знам – Срби. [...] ДК – Добро. Е, сад, нисмо рекли који је крај, њо њеби, још шойски? Ајд', штјамо смо рекли до Суково. Град-1 – Па, њу су сва наша... значи Димитровград и сва села. ДК – А у Бујарску? Бујарска? Град-1 – А за Бујарску не знам. ДК – Не знаш? Град-1 – Не. [...] Али вероватно њу, Калотиња... [Калотина је прво село у Бугарској после граничног прелаза].

тр. I-23

ДК – А докле су Шоји, докле се њроситиру? Бра-2 – Па, не [знам]... Око бујарске иранице ли се њо...

тр. I-24

ДК – А кажи ми докле се Шоји расѡроситиру? ВО-3 – Па мислим да, ајде да не ѡреѡирам, да није њо званична [званичан податак]... Шоји све до Ниш. ДК – Аха. Јел њо овако знаш или си ѡрочиѡао? ВО-3 – Па знам. [...] ДК – А јел има у Бујарску? ВО-3 – Има до Софије. ДК – До Софије. И који крај још обухваѡа? Овај њу ѡреко: Годеч или како се они ѡу зову? ВО-3 – Јестѡе: Драѡман, Годеч, овамо ѡај гео. Трн је доле. ДК – А Трнчани? Јел су Трнчани Шоји? ВО-3 – Јесу.

тр. I-25

ДК – Одакле докле су Шоји? Дим-1 – Шоји су у једном делу Бујарске. Значи, колико ја знам, колико је њо, нејде до Софије, ѡа све до Црној Тимока, ѡу нејде, Књажевац, онда Минићево, ѡај гео. А има их и у овим друѡим месѡима, само их можеда нема у ѡом броју.

тр. I-26

ДК – Одакле докле су Шоји? Дим-3 – Нисам исѡраживао и ѡешко моју да кажем. Али чини ми се да, обзиром на ѡај ѡвор, обзиром да се ми ѡѡиѡу добро разумемо са Пироћанцима, као и са Софијанцима, ѡвореѡи не књижевним срѡским и не књижевним бујарским, неѡ нашим локалним језиком, видимо да је... да је ѡу неѡиѡ у ѡом смислу... блиско.

тр. I-27

ДК – Ајде да видимо докле су Шоји, ајде штја ѡи знаш? Бра-1 – Еѡа, ѡледај. Ово [мисли на димитровградски део], ѡа (...) овамо до Видин... Видин, Берковица, Михајловираг, чак ѡамо до, до... до... Дунав, ѡа овамо... Годеч, Софија, овамо, ѡа ѡрема Босилѡраг ѡамо, Крива Паланка (...) Куманово... ДК – Чак и Македонија доле? Бра-1 – Македонија, да. После овамо Лесковац ѡука, Врање, све ово до Ниш.

тр. I-28

ДК – Па, ѡо чему се ѡознају [Шопи]? Дим-1 – Па, ѡо ѡвору, наравно. ДК – По ѡвору? Дим-1 – По ѡом исквараenom... мешавина срѡској и бујарској.

тр. I-29

ДК – Ајде да чујемо за Шоји. Вл-1 – Каже: „Ови“ – каже – „овај наш крај, веѡином“ – каже – „ѡричају само шойски“. ДК – Аха? Вл-1 – А шойски ѡо је...

Ми се сад њек исџрављамо њо мало, као идемо на срџски, идемо... а раније су људи џричала сџварно шойски. Ниџ је срџски ниџ је буџарски, не знам како да вам кажем. Имаш речи које уоџиџе, да ји не мож разумеш иџа џрича. [Нешто касније током разговора:] ДК – То значи: за вас је Шоџ ко џрича шойски? Вл-1 – Да. Значи џрича: ниџ је срџски, ниџ је буџарски. Ниџи џрича на срџски, ниџи џрича на буџарски. [Нешто касније током разговора:] ДК – Да ли су сџари људи овде код вас џричали, да кажу: „Ми смо Шоџи“ и џако даље, „Ми џричамо шойски“, ил сџе џо чули неџе са сџране? Вл-1 – Не. То сам си чуо овде од сџари људи, на џример мој оџац, околина, сџарци који су били, они су џричали: „Ми шойски џричамо“. Не. Каже: „Ниџ ораџиџмо шойсџи“.

тр. I-30

ДК – [...] Шоџи, какви су, џо џеби, Шоџи? Каг кажеш: Шоџ, иџа џодрозумеваџ, какав је џо човек? Град-1 – Па, ја мислим да су џо добри људи, иџа ја знам. ДК – Па, џо чему се џознаје? По чему се џознаје Шоџ? (...) Које су одлике? Град-1 – (...) Траџиџија сиџурно, џовор, џо је нај... џо се највише џримеџује. ДК – Аха? Град-1 – Значи, џричамо срџски, али, значи, сиџурно се џримеџује, не можеш чистио срџски да џричаџ кад... сви мешамо речи.

тр. I-31

ДК – А џо чему се расџознаје Шоџ? (...) По чему знаш да је неко Шоџ? ВО-3 – Па заџо иџо џричамо шойски, а мноџо леџше џричамо срџски. Јер Лесковчани џричају на „џума“, а ми се брже укљоџимо. Заџо иџо имамо свој језик и знамо да се укљоџимо.

тр. I-32

Драган Колев (сарадник на терену) – Да си ораџиџмо џо шойсџи? ТО-1 – Па, да. Да си ораџиџмо, иџо каже... Јел наџласак је... Наџласак је сџеџифичан, значи шойски, а буџарски је буџарски, а срџски је срџски. [...] До Ниш да џа осџџиш, наџласак. А џео Кџажевац шойски џовори, као и џео Пироџи. ДК – Да? ТО-1 – То су оџромне сличносџи, значи нема џу разлике.

тр. I-33

ДК – А џо иџа се џознаје Шоџ, џо кво се џознава? ГД-1 – По џовор, џироџсџи. Доџе унџк ми из Крушевац, а он каже: „А, бе, џаџе, иџа џрича нана?“, [смеје се] џа му џреводимо. ДК – А мора и да се џреводи? ГД-1 – Еџа, ка не разуми деџеџио кво ја џричам. [Нешто касније током разговора:] ДК – Па какав је џо џовор? Јел срџски, јел буџарски? Какав? ГД-1 – Шойски. [смеје се] ДК – Посебан? Није ни једно ни друџо? ГД-1 – Није [смеје се]. [Опет нешто касније током разговора:] ГД-1 – Ишлá сам у Нишку Баџу, онџ ме не разуму иџа џричам. [...] Синаџ казуе: „Сџи џи а Цана че џи џреводи“ [смеје се].

тр. I-34

Бра-1 – Јер џо за Шоџи чак видиш и џовор и менџалиџеџи. И у Буџарску, реџимо, и у Македонију да оџидеш, ево био сам и у Кладово, све је... све је малиџене [врло слично, исто]... ДК – По чему се џознаје Шоџ? (...) Шџа је Шоџ?

Бра-1 – *Па њеј речи зајричаш ли с њеја и одма оцениш. ДК – Значи њовор? Бра-1 – Да, њовор. Па, њрво њо. Најласак, сам најласак и ово, њо је њо...*

тр. I-35

ДК – *А може да каже да је Шој? То може? Дим-3 – Па, Шој мислим да може да каже, и да врло често кажу. ДК – И да кажу? Дим-3 – И кажу: шойски њовор, шойски крај, шойска ношња, шойска салаџа... ДК – Шојске ијре (...)? Дим-3 – Шојске ијре, шойске њесме, шойске шале... шойска ѡврдојавост.*

Транскрипти делова разговора везани за одељак *Иденџиџејџи сџановниџџџа ојџџџина* *Пирој, Бела Паланка и Бабуџница (II)*

тр. II-1

ДК – *Кажи ми јел' си шила нејде на сџрану ил' си ујлавном овде била цео живојџ? Гос-6 – Ишла сам у Француску. ДК – Е, добро. И кад џе џиџају нејде џамо „Ко си џи? Одакле си?“, шџа им кажеш? Гос-6 – Па ја би им све казала, ал' кад ме не разбирау у Француску... ДК – Добро, а овако нејде? Јел си шила на сџрану: Беојрад, нејде ван...? Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Добановци? [знајући да у Добановцима има много насељеника из овог села] Гос-6 – Ишла сам у Бечмен, била сам у Железник, била сам у Барајево [и тамо има насељеника из пиротског краја]. ДК – И кад џе џиџају џамо „Ко си џи? Шџа си?“, шџа им кажеш џи? Гос-6 – Па како, мој, онј ме знају каква сам и шџо сам.*

тр. II-2

ДК – *Кад ојџдеш нејде даље од овај крај и џако, и џиџају џе: „Одакле си?“, шџа џи кажеш? Брл-2 – Из село Брлој.*

тр. II-3

ДК – (...) *Кад одеџе нејде на сџрану [...] и џиџају вас: „Одакле сџе?“, шџа кажеџе? Не знају је је Паклеџџџа, не знају је је Лукања, како се ви [декларисете]... [...] ЛК-3 – Ја обично кажем: „У Паклеџџџу“. ДК – Па добро, џо ко зна, а ко не зна? ЛК-3 – Еја ко не зна: „Где живиш?“ „У Пирој“.*

тр. II-4

ДК – *Али овако, кад идеш нејде (...) са сџране, џа џе џиџају: „Ко си? Одакле си?“, шџа кажеш џи? Бел-6 – [Пошто је већ приликом давања личних података као информатор рекао да је рођен и да живи у Бели] Ма, иџо из Блу.*

тр. II-5

[На питање шта кажу кад их ван њиховог краја људи који не знају где је њихово село питају одакле су] Бел-2 – (...) *И ми кажемо: ми смо из Блу, они из... ДК – А они не знају је је Бела. Бел-2 – Е, ако не знају, ми им кажемо. Бел-1 – (...) Ми им кажемо: није бела нејо црна [шали се, алудира на пуштош која је*

завладала расељавањем из села]. ДК – *А, добро*. Бел-1 – *Поцрнела*. ДК – Добро. Бел-1 – *Колко смо домаћинсџва само шјука ми осџјали*.

тр. П-6

[Пошто је пре тога рекао да је био код својих рођака у Грљану код Зајечара. ДК – (...) *Кажми ми... Ево био си у Грљан или нејде на сџрану, кад ше џишјају: „Ко си? Шџа си?“*, шџа кажеш џи? Бел 3 – *Белац*. ДК – *Белац*. Али они не знају шџа је Белац. Бел 3 – *И џо боји и џо џореклу Белац* [смеје се].

тр. П-7

ДК – *Кад оџџдеш нејде на сџрану...* Бел-5 – *Аха*. ДК – ... *И џишјају ше: „Ко си, шџа си и одакле си?“*, а не знају *џе је Бела...* Бел-5 – *Аха*. ДК – ... *И шџа ћеш да кажеш?* Бел-5 – *Из Бџу сам*. ДК – *Па добро: из Бџу, а овај народ овде, џео крај овај, како се зове?* Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – *Сва села...*? Бел-5 – *Бџци*. [Већ у наредном одговору на слично питање казивач се определио за шири идентитет.]

тр. П-8

ДК – *Само да ше џишјам овако: кад оџџдеш нејде на сџрану и џишјају ше „Одакле си?“*, овај народ овде... Рос-2 – *Да?* ДК – ... *Шџа џи кажеш?* Рос-2 – *Одакле сам? Из село Рџсомач*. ДК – ... *Да, али овако шџре џодручје? Који сџе ви овде? Кад оџџдеш нејде, у Мораву да оџџдеш или далџко нејде, шџа ћеш да кажеш? Или у Ниш?* Рос-2 – *У Ниш? Пироћанац сам*. ДК – *Пироћанац?* Рос-2 – *Пироћанац, а из село Рџсомач*.

тр. П-9

ДК – *Кад одеше нејде на сџрану, а били сџе сиурно, шџа кажеше, одакле сџе, ко сџе, а не знају џуди џе је Госџуша? Како се декларишеше?* ЛК-2 – *Па џако кажем као шџо сам реко и вама*. ДК – *Из Госџушу*. Али у Бџоџрад не знају *џе је Госџуша*. Шџа ће да кажеше? ЛК-2 – *Па ако би онџ џишјали џе је, џреба да објасним да је џо на Сџару џланину*. Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – *А џрад близу?* ЛК-2 – *Близу Пироџа*. Драгољуб Златковић – *Па како ћеш рећи, ја сам...? Ја сам одакле, како ћеш рећи? Према џраду*. ЛК-2 – *Па ја сам џрема џраду Пироџу, а ово осџјало: Госџуша*.

тр. П-10

ДК – *Кад оџџдеш нејде на сџрану... Јел си овде сџјално живеџо или у Пироџ или џако нешџо?* ТД-3 – *Не, џа видџше, ја сам до шесџџ џреће џодине џу био, мислим...* ДК – *А џосле?* ТД-3 – *А џосле џоџа сам био у Пироџ*. [зову га са стране, на кратко се прекида разговор] ДК – *Овај... Кад одеш нејде на сџрану и кад ше џишјају: „Ко си? Шџа си? Одакле си?“*, шџа кажеш? ТД-3 – *А џе ме џишјају?* ДК – *Ван Пироџ. Далџе, реџимо*. ТД-3 – *Ван Пироџ. Па нишџа, џишјају из кој сам крај, на џимер...* ДК – *Е, и џи шџа кажеш?* ТД-3 – *Из села Тоџлоџ Дола сам рођен*. ДК – *Да*. ТД-3 – *Мислим – исџод Миџора*. ДК – *Да?* ТД-3 – *Значи, Сџара џланина и џако*. ДК – *А џе не знају џе је Тоџли Дол, џамо?* ТД-3 – *Па они не знају, заџо им ја објашњавам мало од шџрине, кажем: „То је на буџарску џраницу, џо је далџко“* (...).

тр. П-11

ДК – *Тамо кад вас ишїају ко сїе, они не знају које село и шїако, шїа Ви кажеш? Одакле сїе?* Гос-1 – *Ја одма кажем: „Из Госшїуше“.* [Већ у наредним одговорима она се определила за шири, регионални, идентитет.]

тр. П-12

ДК – *Кад одеш негде са сїране, значи ван овој краја, шїа кажеш ко сїе? (...) Како се деклараше? Рецимо у Београд кад одеш? Шљи-1 – Па махом се деларшеш као Шљивовчанин.* [Већ после следећег питања поистоветио се са ширим, регионалним идентитетом.]

тр. П-13

ДК – *Кад одеш негде на сїрану, ван Беле Паланке, и ишїају вас: „Одакле сїе?“, шїа кажеш? Како се иденшїфујеш? Одеш [на пример] у Београд, у Војводину. Див-1 – Па, не знам на шїа мислеш. Онако како јеш: „Из Дивљане“, нормално. ДК – Добро, из Дивљане. Људи не знају, нишїа им не значи у Београду да кажеш: „Ја сам из Дивљане“. Шїа ћеш да кажеш. Див-1 – Па, објасним где се налази. Ако нису чули за месш, за... ДК – Онда? Див-1 – ...За реш, за...*

тр. П-14

ДК – *Кад ошдеш негде на сїрану где не знају где је Паклешшца и ишїају ш: „Ко си и шїа си?“, шїа кажеш? Пак-1 – Па кажем: „Ја сам шорекло из Србију, Србин, близу бушарске шанице, и (...) Сшару шланину“. То кажем: „Сшарошланинско село у долини реке Висшца“. Друш кво мош да кажем? ДК – Добро, добро. А ако не знају где је Висшца? Пак-1 – Еш она у Сшару шланину ш нека шшлега. [У каснијем разговору се идентификовао и са ширим регионалним етничитетом.]*

тр. П-15

ДК – *Е, али они не знају у Грљан где је Бела [пошто је пре тога рекао да је био код својих рођака насељених у селу Грљану код Зајечара]. Бел-3 – Висшчанин, Висшчанин...*

тр. П-16

Бел-3 – *Висш се рачунају шоре.*

тр. П-17

Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – *Гојко, а како се кажу сви ови који живе уз Висшцу, одоздо од Паклешшце, рецимо, ш скроз шоре до Брље? Како се све шш зове, шшј народ, једним именом? Рос-2 – Не знам (...) Драгољуб Златковић – Јел се каже Висшчање или не? Казивачева жена – Па, Висшчани. Рос-2 – Висшчани, да. Драгољуб Златковић – И они су Висшчање? [мисли на становнике димитровградске општине] Казивачева жена – Па, Висшчани. Драгољуб Златковић – Јел смашраш да сш...? Рос-2 – Па шлегај: оди Црни вр, оди Планинарски дом ш на овамо – шш су све Висшчање. Драгољуб Златковић – И Брља чак шоре, и шшј гео? ДК – А ови Бушари, јел су Висшчање? Рос-2 – Па, да.*

тр. П-18

ДК – (...) *Из Бџу, али они не знају, идеш ијамо у Београд или негде даље, ишја кажеш?* Драгољуб Златковић – *Идеш у Добановце, у Панчево* [тамо су насељеници из његовог села], *ишја ћеш да кажеш, одакле си?* Бел-6 – *Не идеш ијамо.* Драгољуб Златковић – *Не, ал кад би ишао? Како би рекао, ја сам...?* Бел-6 – *Ја сам из Пироија.* Није важно сада село, може и село да кажем, али обично мора се каже и Пироји. Драгољуб Златковић – *Добро.* ДК – *Пироћанац?* Бел-6 – *Да, јесте, Пироћанац* [смеје се].

тр. П-19

ДК – ... *Да, али овако, шире погрудје? Који сје ви овде? Кад оидеш негде, у Мораву да оидеш или далеко негде, ишја ћеш да кажеш? Или у Ниш?* Рос-2 – *У Ниш? Пироћанац сам.* ДК – *Пироћанац?* Рос-2 – *Пироћанац, а из село Росомач.*

тр. П-20

ДК – *Добро, али даље негде да оидеш? У Београд или да оидеш... И ишја ћеш, како ћеш да кажеш. Ко си ти? Они не знају где је село Брлој.* Брл-2 – *Е, ја кажем: Пироји. А и Пироји, у Кикинду кад сам био ијамо и сви ме познају* [по говору да сам Пироћанац]. ДК – *Значи Пироћанац?* Брл-2 – *Пироћанац.*

тр. П-21

[Казивачица рођена у Гостуши удата за Словака у Добановцима у Срему на питање о идентитету прво је одговорила да је из Гостуше, а онда:] ДК – *Како се зове народ овој краја, кад их неко ишја?* Уошје из ове околине. Гос-1 – *Па из Пироија.* Увек кажем: „Из Пироија“. ДК – *Пироћанци?* Гос-1 – *Пироћанци, да.* Кад су Враћанци – *Враћанци, а Пироћанци – Пироћанци, ијо је различитио.* ДК – *Јел има досја Пироћанаца ијамо у Добановцима?* Гос-1 – *Има, и ијо баш из Гостуши има, ијуно насељени.* ДК – *И сви се ијако... кад их неко ишја, кажу Пироћанци?* Гос-1 – *Кажу Пироћанци?* ДК – *То је ијај иденитијет. [...] То ишја.* Гос-1 – *Ко је Враћанац он каже: „Ми смо Враћанци“, ко је Словак он каже: „Ја сам Словак“.*

тр. П-22

Бел-3 – *Височанин, Височанин.* [а затим се брзо исправља] *Пироћанац, Пироћанац.*

тр. П-23

ДК – *Па добро, али не знају сад...* [из ког си краја ако кажеш да си Србин] Пон-1 – *Али јовор... По јовор.* ДК – *Из кој си крај, ишја ти кажеш? Који крај?* Пон-1 – *Па Пироји.* ДК – *Пироћанац?* Пон-1 – *Па Пироћанац.* ДК – *А они ишја... [како реагују кад чују да је Пироћанац?] Пон-1 – Чим сам Пироћанац значи да... да ме не [разумеју] (...), ијо јовор се одма позна.*

тр. П-24

Рс-3 – *Срби, дабоме...* ДК – *Из који крај, или како...* Рс-3 – *Па из иројски крај, како чу... ?* ДК – *Пироћанци?* Рс-2 – *Па, Пироћанци, дабоме (...)* Рс-3 – *Па Пироћанци, нема...*

тр. П-25

ДК – *Кад оћидеш нејде (...) на сћрану, далеко од овај крај, и кад ти ићијају „Ко си и ићиа си?“, ићиа ти кажеш? Одакле си, ко си, како се ићредсћављаиш?* Дој-1 – *Пироћанац.*

тр. П-26

ДК – *Кад ви одете нејде, рецимо, или у Пироћ или нејде даље ћамо, и ићијају вас: „Одакле сће? Ко сће ви“, ићиа кажешће? Рос-1 – Па кажем да сам... Одакле сам. ДК – Па, добро, село Росомач, али нејде даље. Овај крај како се назива? Рос-1 – Из Пироћ. ДК – Из Пироћ. И ићиа ви кажешће: „Пироћанци“ или...? Рос-1 – Пироћанка.*

тр. П-27

ДК – *Кад одеш ћамо нејде, ићреба да кажеш ко си ти, одакле си, ићиа ти кажеш? Шћиа кажеш ћамо људима? Јел-1 – Па, на ићриме, ја сам ићедесећ и ићрве оћићио у Панчево, у фабрику авиона деведес шес месеца. Пићиа човек ћамо: „Одакле си, бреј?“. Ја сам оћићио, на ићриме, сас вуњено одело, у ићо време још... [такво се одело носило] „А, бре, ти одакле си?“ Смаћрали су већином Косовљани и ћако. Кажем: „Ја сам Пироћанац“.*

тр. П-28

ДК – (...) *Одакле си? А не знају иде је ово село. Како се ићредсћавиш?* Рс-1 – *Ја кажем, ићредсћављам се: „Пироћанац. Из Пироћиа.“ Ако ме ићићају из које село: „Село Рсовци“.*

тр. П-29

ДК – *Кад одете нејде на сћрану, значи даље од овој краја, и ићијају вас: „Ко сће? Шћиа сће? Одакле сће?“; ићиа ви кажешће? Не знају иде су Рсовци, не знају иде је Паклешћићица. Пак-2 – Ја обично кажем: „Пироћанац“. ДК – Добро. Пак-2 – Тако обично...*

тр. П-30

ДК – *Кажи ми: кад одеш нејде на сћрану ћамо, ићићујеш, а не знају иде је ићвоје село, ићиа им кажеш, одакле си, који крај?* Пок-1 – *Па Пироћанац, одакле сам. ДК – Пироћанац? Пок-1 – Па... [потврдно] ДК – Добро. Пок-1 – Тако је наше... наш надимак – Пироћанац. ДК – Добро. Пок-1 – Ако оћидеш од Ниша на ћам’ – Пироћанац.*

тр. П-31

ДК – *Значи, кад оћидеш ћамо у болницу или нејде...? ВР-1 – Пироћски ићоворимо, знају ме ићио сам Пироћанка, а ја сам си из села. И они ћачно знају ићо разговор [кажу]: „Пироћанка“. Е, и лекари, „Пироћски [говор]“ и они кажу: „Ећио ти наша Пироћанка, не мења ићовор [...]“. [Разговор се наставља у другом смеру а потом се враћа на ову тему] ДК – Па јел сће ви Пироћанци? ВР – Па и ја сам овде у Пироћско. Друга присутна жена – По разговор ме ићознају. ДК – Па кад оћидешће доле нејде у Ниш или нејде, ићиа кажешће? ВР-1 – Из Пироћ. Пироћанци, Пироћанци. То кажем.*

тр. П-32

ДК – *Ти си ишо овако и лево и десно, и у рай и све ѿо, кажи ми кад оишдеш неће шамо и кад ше ишшају: „Ко си и шша си? Одакле си“, шша кажеш ии? Дој-2 – Па шша кажем. Умём да кажем одакле сам. ДК – Па, добро, село... Дој-2 – Пироћанац. ДК – Пироћанац, јел шако? Дој-2 – Да, село Дојћинци не ѿомињем, село слабо знају (...). Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Како кажеш онда? Дој-2 – Онда кажем: „Ја сам Пироћанац“.*

тр. П-33

ДК – *Кад одеће неће на сшрану, овај, и ишшају вас: „Одакле сше?“, шша кажеш? Не знају где је Паклешшница, не знају где је Лукања, како се ви... [изјашњавате] ЛК-5 – Пироћанци.*

тр. П-34

ДК – *А кажи ми: кад одеш неће ван Пирош, не знају људи где је Покрвеник, и ишшају ше: „Ко си и шша си?“, шша ии кажеш? [казивач ћути] Како се шредсшавиш? Да одеш у Београд, рецимо. Пок-2 – Па, нормална сшвар, кажем да сам у околини Пироша, из околине Пироша. ДК – Добро, добро. Пироћанац, јел шако? Пок-2 – Да. ДК – Добро.*

тр. П-35

ДК – *Кажи ми, кад ошндеш... ево била си где? У Добановци? Или где су швоји рече? Гос-7 – Мој су у Јаково. ДК – У Јаково. Кад ошндеш шамо и ишшају ше људи „Одакле си?“, шша ии кажеш? Гос-7 – Кажем: „Ја сам Пироћанка, а са села Госшша“... [..] И они кажу: „Па, добро“. [Даље прича како је тамо била на некој свадби.] Гос-7 – (...) И ошндемо за Београд (...) и шекá сушрошшо [у возу] на новинарашшоа женá билá (...) и шекá смо сэдле сушрошшо, а она мене каже: „Је ли“ – каже – „шешка, а одакле си ии, шрошски шричаш?“ „Ја сам“ – реко – „Пироћанка, а са села Госшша“.*

тр. П-36

ДК – *Једно ишшање. Кад одеш шамо, кад си био, рецимо, у Војводину [дванаест година живео у селу Мраморак у Банату, где је учио пекарски занат и радио], или било где на сшрану да одеш и ишшају ше: „Ко си ии? Ко је овај народ?“, ии шша ћеш да кажеш? Како се шредсшавиш? Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Из кој си крај? ДК – Из кој си крај, како се шредсшавиш? Гос-5 – Пироћанац. ДК – Пироћанац? Гос-5 – Пироћанац. ДК – Добро. Гос-5 – То се знало да је шо бедочија [да су веома сиромашни].*

тр. П-37

ДК – *А јел си ишо неће на сшрану овако? ТД-2 – Ишо сам, овака ѿо шсје, онака ѿо груе... мислим ѿо шуће земље нисам. ДК – Е, добро. Кад си ишо шамо гаље од овај крај, ша ше ишшају ко си и шша си, шша им кажеш ии? Одакле... Одакле си? ТД-2 – Па кажем им шшо смо одовде шшшени... Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Не, не, не шо. Из кој си крај? ДК – Из који си крај, шша им кажеш, а они не знају... ТД-2 – Па из шрошши. ДК – А, из шрошши. ТД-2 – Кажем из шрошши крај [...].*

тр. П-38

ДК – Е, докле Пироћанци се њросџиру, која села? Гос-5 – Па има нас свуда. Мало смо али смо добро расџоређени [шали се]. ДК – Добро, али овде која се села рачунају у Пироћанци, докле њо иде? Гос-5 – Ту су, има Берџловци, Извџр највише, и Берџловци и онда су ѡам'... ДК – На доле докле су Пироћанци? Бела Паланка, Бабуѡница, јел ѡо Пироћанци? Гос-5 – Слабо, све су ѡамо – Банаѡи, Срѡм.

тр. П-39

ДК – Докле се ѡросѡиру Пироћанци? Саг кад кажеш: „Пироћанци“, који су ѡо? ЛК-1 – Па мислим... ДК – Која села? ЛК-1 – Мислим нисам ишла (...) на ниѡе, ка ѡи кажем [смеје се]. Па све доле ѡо ѡољѡо [поље у којем се налази и Пирот] све су Пироћанци. ДК – А ѡамо Бабуѡница, Бѡла Паланка... ЛК-1 – То је грѡо ѡак. ДК – То је грѡо? ЛК-1 – То је грѡа ѡиѡиѡина. ДК – Аха. ЛК-1 – Друђе ѡиѡиѡине су. ДК – А овамо ѡрема Књажевац, који су ѡо? Ниси ишла на ѡу сѡрану? ЛК-1 – Несам ишла камѡо Књажевац.

тр. П-40

ДК – Е, кажи ми докле се ѡросѡиру Пироћанци, ѡо ѡвоје овако размишљање? Шѡа је ѡо Пироћанац? Бел-3 – Ја мислим да ји има свуда ѡо свеѡу, а саг докле се ѡросѡиру... ДК – Добро, али овај крај... Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – У овом крају... ДК – У овом крају докле су Пироћанци? Јел су доле Бела Паланка и Бабуѡница Пироћанци или не? Бел-3 – Мислим да нису. ДК – Нису. Па, значи, докле су Пироћанци? Бел-3 – Бела Паланка, Бабуѡница, ѡу. До Димѡѡровѡраг ѡре. ДК – Овамо ѡрема Књажевац докле су Пироћанци? Бел-4 – А, ѡу је... Бел-3 – Ја мислим Церѡва ѡамо. Бел-4 – То је Церѡва. ДК – Церѡва. Бел-3 – Шуѡрин да ли се рачуна? Тамо је ѡраница између... [општина Пирот и Књажевац].

тр. П-41

ДК – Докле се ѡросѡиру Пироћанци? Докле су Пироћанци? Ево ви Пироћанци ѡа... Јел-1 – Пироћанци. Па Пироћанци докле се ѡросѡиру? До Белу Паланку, ѡа ѡамо до Бабуѡницу [мисли на границе општина чији су ови градови центри], овамо до Звонци, овде ѡре до Димѡѡровѡраг. ДК – А Димѡѡровѡраг се не рачунају у Пироћанци? Јел-1 – Не рачунају. Па ѡо је ѡринѡвљени буѡарски крај. ДК – А овамо ѡрема Књажевац? Докле? Јел-1 – Према Књажевац? Па ѡу до Калну. Веѡином, и још ближе овамо. Пироћанци – ѡроѡска ѡиѡиѡина. Еѡе ју ѡѡва Темска, ово ѡре, Тоѡли Дол, Засковци, ѡој мож' да се рачуна у ѡроѡски крај.

тр. П-42

ДК – Е, докле су Пироћанци? Докле се ѡросѡиру Пироћанци? Жена казивача – Па ми смо ѡслѡдње село. Дој-1 – Ја не знам... [...] Ваљда у оквѡру ѡиѡиѡине ѡѡја седамдесѡи села која ѡѡѡадају – све су ѡо Пироћанци. ДК – А ѡамо Бела Паланка и... Дој-1 – Бабуѡница. ДК – Бабуѡница. Јел су ѡо Пироћанци? Жена казивача – А, не. Дој-1 – Па, не би реко ја. Ја би грѡал за Пироћанце: ѡод ѡериѡѡрију ѡроѡске ѡиѡиѡине које је село – ѡај је Пироћанац.

тр. П-43

ДК – *А кажеш: Пироћанци. Докле су Пироћанци за тебе? Ти кажеш: „Пироћанац“. Који су све Пироћанци? Рос-2 – Али од Пироћанца ја на овамо, ова села (...) ја и из Димитровграда. ДК – То нису Пироћанци? Рос-2 – Нису Пироћанци. Тако се не називају. Али има ипакви и дошли у Пироћане. И они су Пироћанци. Већином сад и они живе у Пироћане и Пироћанци су, не може грубо да и зовеш (...): Пироћанац. А ми смо Пироћанци од Пироћанца ја на овамо, и Пироћанци (...), град... ДК – А на доле? Бела Паланка...? Рос-2 – Бела Паланка, Ниш. Е това Нишлија, Белојаланчанин...*

тр. П-44

ДК – *Е, а докле су Пироћанци? Докле се распростиру по њевој? Дој-2 – Па Пироћанци може да кажемо чистијавој свејта. ДК – Добро, има, али овде, овај крај, која села припадају као Пироћанци? Дој-2 – А, ју. У Пироћане припадају јољска села доле, да кажемо, онда Пољска Ржана... Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Не, не, не број ипак. Који се све људи зову Пироћанци? (...) Дој-2 – Одавде до Беле Паланке, то су све Пироћанци. ДК – А овамо према Књажевац, докле се све простиру? Дој-2 – Е, (...) Књажевац не знам докле [...] Драгољуб Златковић – Ђушица, Црни Вр, Сивањци [села Буцака на граници са општином Пирот]? Дој-2 – То су ипак негде... Драгољуб Златковић – Како се они преславају по њевој мишљењу? Дој-2 – Па, мислим, Белојаланчани. Јел су ипак?*

тр. П-45

ДК – *Е, докле се простиру, за које људе можемо да кажемо да су Пироћанци? Одкле докле оштрилике? Пак-2 – Па видиш, овај Златковић више то зна [мисли на Драгољуба Златковића], али ја знам да у овом нашем пиротском крају има ко оштина седамдесет и два села, и вероватно сви кажу да су Пироћанци. ДК – Оштина Пироћанца? Пак-2 – Оштина Пироћанца. ДК – (...) А доле Бела Паланка, Бабушница? Ко су они? Пак-2 – Па... (...) ДК – Јел мож' да кажемо да су Пироћанци? Пак-2 – Не мож' да кажемо да су Пироћанци. Можемо рећи: „Белојаланчани, Нишлије“ и ипак, иначе... нису Пироћанци. ДК – А ови овамо: Бујак, Кална и ипак? Пак-2 – А, то си је посебно: Кална и ипак Нејоштин, Зажечар... ДК – А то је грубо? Пак-2 – То је посебно, грубо.*

тр. П-46

ДК – *Докле се простиру Пироћанци? ЛК-5 – На старој јланини. ДК – По вама докле су, ево на доле према...? ЛК-3 – До Темску. ЛК-5 – Па да, Темска доле (...) ДК – До Темску? ЛК-3 – До Темску доле... ЛК-5 – Па на ипак кроз доле. ЛК-4 – Горњи и Долњи Висок. ЛК-3 – Па цео Средњи Висок подлеже Пироћанцима. ДК – А доле: Бела Паланка, Бабушница? ЛК-5 – А, не. ЛК-3 – И Бела Паланка припада јој Пироћанца. Бела Паланка припада јој Пироћанца. ЛК-4 – Они славају... Оштина... ЛК-3 – Да, оштина, али... ДК – Да ли можеће да кажеће за њих да су Пироћанци? ЛК-5 – Срез, срез... ЛК-3 – Не моју да буду Пироћанци. ДК – Е, а ипак су овамо Бабушница, како кажеће за њих, како*

њи зовеш? ЛК-3 – Бабушничаше. [...] Или Лужничаше. ДК – Или Лужничаше? ЛК-5 – Па јо су Лужничаше, јел јашако?

тр. П-47

ДК – Пироћанац. А докле се јросију Пироћанци? Који су јо Пироћанци? Рс-1 – Па Пироћанци – цео Округ јиројски. ДК – Одакле докле? Рс-1 – Па, цео Висок, ја захваја Белојаланчани... Исјред Беле Паланке, ја јашамо до Понор. Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Али Бабушницу не, они имају друју културу? Рс-1 – Бабушница си је јосебно, они су Бабушничаше, Лужничани у сивари.

тр. П-48

ДК – Е, а докле су Пироћанци, кажи ми? Пон-1 – Пироћанци смо... до нас. ДК – А на овамо који су? Пон-1 – Не, јо су Белојаланчани јашамо [смеје се]. ДК – Белојаланчани? Пон-1 – Да. ДК – А овамо јреко брдо? Пон-1 – Бабушница. ДК – Бабушница. А шја ће они... јел ће Белојаланчани да кажу да су они Пироћанци јел не? Пон-1 – Не мож' да каже да је Пироћанац. ДК – Не може? Пон-1 – Па не може кад је (...) ДК – А овј овамо, шја ће да кажу? Пон-1 – Па Лужница, Бабушница.

тр. П-49

ДК – А докле су Пироћанци, докле се јросију? Рс-1 – Па Пироћанци ју у Висок, ја од Ниш јрема Пирој, до Димјровјрад (...).

тр. П-50

ДК – Кажеш: „Пироћанка“. Докле се јросију (...) Пироћанци? Која села рачунаш у Пироћанци? Гос-7 – Еја, која? Ова околина: ше Крујџ, ше Извор, ше Берјловци, јо се каже... Крујџ, јо је све јиројска околина. ДК – А овј на доле: Бела Паланка, Бабушница, јел јо Пироћанци? Гос-7 – Еја, и јо се рачунало у Пироћанци. ДК – Јел јашако? Гос-7 – Да. До Ниш. А од Ниш јосе не. ДК – А овамо Кална и овј јрема Књажевац? Јел си ишла на ју сјрану? Гос-7 – Еја са, ишла сам, ал... ДК – Јел су и јо Пироћанци јел не? Гос-7 – Еја, оди Ниш несј Пироћанци, нису...

тр. П-51

ДК – А докле су Пироћанци? Која села? Одакле докле? Рс-2 – Овде оди Слјвињу на јоре јо су... Рс-3 – Бујари. Рс-2 – Бујарје веч (...) Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Бујарје? Рс-2 – Бујарје. А од Слјвињу на ,вамо, јрема Пјклешију, Лукана, Тојли Дол, јо све, све су јо Пироћанци. Према Пирој. ДК – А на доле? Рс-2 – Па и на доле, све до Ниш. Рс-3 – Ниш.

тр. П-52

ДК – А докле су Пироћанци? Ево, јо јвоје резмишљање, који су јо Пироћанци? ВР-1 – Под Пирој смо ми, Пиројски округ били. ДК – Пиројски округ? ВР-1 – Пироћанци сви, нема јува.

тр. П-53

ДК – (...) А докле су Пироћанци, (...) која села јријадају, рецимо моју да кажу да су Пироћанци? Гос-1 – Па моју да Вам кажем до Ниша, овамо. ДК – Аха.

Гос-1 – Све до Пироџи. ДК – А ови доле: Бабуџиница, Бела Паланка, шта би они рекли штамо код вас? Гос-1 – Све је то Пироџи. Све је Пироџи. ДК – Све је Пироџи? Гос-1 – Околина...

тр. II-54

ДК – Добро, а докле су Пирођанци, џироџски крај? Кад одеш негде јел кажеш: „Ја сам Пирођанац“, јел не? Пак-1 – Па овде од Ниш, од Паланку, то је џироџски крај. Овде џраница до Височку Ржану. Онај је џринољени крај џосле – Буџарска. ДК – А ови штамо: Бабуџиница, Бела Паланка, што су ишта Пирођанци? Пак-1 – То су џа ишта. Бабуџиница џош џагда овде, Бабуџиница је џуј, али ешта: Пирођанци. ДК – Да, да. Пак-1 – Ту е Црна Трава, Бабуџиница – Пирођанци се зову.

тр. II-55

ДК – А кажиие ми језик јел чуваше? Гос-2 – Словачки да. Гос-1 – Словачки. ДК – Е, сад, вас двоје кад џричаше, како џричаше? Срџски? Гос-1 – Словачки. Гос-2 – И словачки и срџски. ДК – Ви сше научили словачки? Гос-1 – Перфектно. ДК – И значи у комуникацији имае и једно и друто? Гос-2 – Она џрича словачки а ја ораштим с џу [сви се смеју]. ДК – Пирођански? Гос-1 – [смеје се] Он џрича џирођански. Гос-2 – Ја си ораштим, она си џрича, ја ораштим [смеје се]. ДК – Свака часш. Добро. Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – А кад се, не дај Боже, џосвашаше, који језик сшуџа на сцену? Гос-1 – Како кад. Али не, ја сам избацила џирођански језик. Мислим, ја моу сад кад дођем, са мојом браћом овде и у Пироџу, са овим женама, моу да џричам џерфектни џирођански. Нисам заборавила. Гос-2 – А штамо у Срему она (...) Гос-1 – А кад у Срему, мислим, на џосо џричам нормално срџски, оно, а кад сам у кући ми тошово више џричамо словачки. Гос-2 – Па добро, родииељи су ми и један и друи Словаџи. Гос-1 – Имам унука, џеш година, и он зна словачки. Ђерка ми је удаша за Црноорца, ја Пирођанка, он Словак, и све је џомешано [смеје се]. Гос-2 – Овај сад мали унук је ко зна шта... Гос-1 – Он сад мали и ми џа учимо словачки. Гос-2 – ... и Словак, и Пирођанац и Црноорац. Гос-1 – Учимо џа словачки и зна џерфектно словачки.

тр. II-56

ДК – Па коџа све има у Добановцима? Гос-1 – Имаше све насељенике. ДК – Рецимо? Па ешта штако џо именима? Гос-1 – Имаше и Македонце. ДК – Кад је неко из Македоније шта он каже: Македонац, јел штако? Гос-2 – Македонац. Гос-1 – Јеше, каже: „Ја сам из Македоније“. ДК – Без обзира који део Македоније? Не налашавају то? Сви су Македонци? Гос-1 – Јеше, из Македоније, да. ДК – Онда Пирођанци? Гос-1 – Пирођанци. ДК – Онда коџа још има? Гос-2 – Ево ја кажем, овај, ја сам Словак џо националности, и они кажу: „Ти си наш Сремац, ако си џо националности Словак“. Кад они кажу: „Јер ја шти знам и деду и џрандеду да су рођени овде и шти – каже – ниси Словак, шти си наш Сремац“ – каже [смеје се]. И штако.

тр. II-57

Казивачева жена – (...) [Говоре] му: „Пирођанац“. ДК – У Ариље? Казивачева жена – Из Ниш. Рос-2 – И даље има који штамо џа знају: „Пирођанац“. ДК – Како

се зове он ? Рос-2 – Он... ДК – Име, име? Како му је? Рос-2 – Име. Па, Јован, бре. ДК – А, Јован. И иако ја знају, као Пироћанци? (...).

тр. II-58

ДК – А како се зову ови преко јланину, у Бујарско јамо, како њи зовете? Који праг има јамо? Берковица? Који? Рос-2 – Берковица, да. Ту је најближа Берковица. ДК – Шта су они јамо? Како се зове то подручје јамо? Како ја ви зовете кад идете? „Идем“ иде? [казивач размишља, не може да се сети] У Зајорје, јел иако? Рос-2 – У Зајорје, да.

тр. II-59

ДК – Па добро, али у Београду не знају где је Шљивовик. Шљи-1 – Па Паланчанин. ДК – Паланчанин. [...] ДК – [...] Белојаланчани у Зајечару називају Пироћанцима, исто као и досељенике из Пироја. Да ли се људи из овој краја осећају као Пироћанци? Шљи-1 – Не. Не бар што се приче дела Корубине, Шљивовика. Доста се разликујемо ми у јовору у односу на Пирој, и некако ближи смо према Нишу и Ниш нас више вуче него Пирој. ДК – Гравитирајте више ка Нишу? Шљи-1 – Више ка Нишу и... ДК – А које су разлике у јовору? Шљи-1 – Па огромне су разлике, огромне. ДК – На пример? Шљи-1 – Па ево, на пример: у Пироју се каже „камик“ а код нас се каже „камен“, онда... шта ја знам, ујошребљавају „ћ“, ујошребљавају „ћ“. Ми то немамо, више имамо као јај неки међујосиор у односу на Пирој, иако да врло, врло слабо ми се осећамо Пироћанцима.

тр. II-60

ДК – И докле су сад Белојаланчани, јел се то још са јраницама оштинине, јел има неко у вашој оштини ко није Белојаланчанин, да каже: „Он је, ето, наша оштина, али није... то нису Белојаланчани?“ Шљи-1 – Па ето, видиш ти, својеремео ми смо били, село Шљивовик је било још оштином Бабушница и у јај јерибод је јрибадало и оштини Пирој јоре. ДК – Па како сте се онда декларисали? Шљи-1 – Па, и онда... ДК – Како би онда људи рекли шта сте? Шта сте, Лужничани? Шљи-1 – Па, Лужничани, највероватније иако било... ДК – Па јел ваша област јесте Лужница јел није? Шљи-1 – Па, сада није, а некад је то... некад је било кад је било Бјешине и Шљивовик кад су били у саставу Лужнице.

тр. II-61

ДК – [...] У Зајечару, рецимо, има много Белојаланчана, али их људи у Зајечару, староседеоци, зову Пироћанцима. Да ли има то да сте ви... рецимо да негде одете и да вас иако називају? Див-1 – Не. ДК – (...) Кад одете негде са стране? Див-1 – Овај... ја ми се не изјашњавамо као Пироћанци. Рецимо објаснимо људима да смо ју негде на јола јуша између Ниша и Пироја. ДК – Да. Али нисте Пироћанци? Див-1 – Па, не. Не. [...] ДК – Добро. А која је разлика између Пироћанца и Белојаланчанина? Шта ви не мож' да кажете за себе да сте Пироћанци? Јел има разлике? Див-1 – Ко би ја знао, мислим нисам о томе размишљао никад. Везани смо за (...) овај... раније смо били везани за Ниш, ја

можда је *шо*, мислим... ДК – Нишки окруї? Див-1 – У време мої деїшњсїва и младосїи били смо везани за Ниш. У скоријој, овај, *шо* је већ... везали су нас за Пирої.

тр. П-62

ДК – [...] Али у Војводини нико не зна да си Рињац. Шија кажеш [на пример, у Војводини]? Белојаланчанин? ГР-1 – Па, Пирођанац... Пирођанцима кажемо да смо Белојаланчани, а свуда иде одемо на сїрану онї кажу да смо Пирођанци. ДК – Е, *шо* хоћу да чујем. Значи... Јер у Зајечару, рецимо, за вас смаїрају да сїе Пирођанци, заїо иїшїам. Тако... ГР-1 – Тако, *шо* кажу кад одемо... ДК – Кад би *шо* у Зајечар и иїшїају *ше* ко си *ши*, *шија* би *ши* реко из *ш*рве, онако на (...) ГР-1 – Ја би реко да сам из Беле Паланке, али онї онда одма кажу: „Ма ви сїе Пирођанци“. ДК – А, добро. Сад ме инїтересује докле се *ш*росїїу Белојаланчани, рецимо, а докле Пирођанци, *шо* вама? ГР-1 – Мислиш *шо* *ш*ерїїорији оїшїине? ДК – Па да, који су сад Белојаланчани? Јел који су само у *ш*ерїїорији, искључиво... ГР-1 – У *ш*ерїїорији, у *ш*ерїїорији Беле Паланке су до села Сиња. [Разговор скреће на другу тему, а касније се наставља о овој теми.] ДК – Значи *шија*? Кад одеїе ван Паланке...? ГР-1 – Ми се осећамо као Паланчани... [...] ДК – Добро, а они вам кажу? ГР-1 – Они кажу да смо Пирођанци. Ми никакве сличносїи немамо са Пирођанцима. ДК – Како никакве, *ша* у чему је разлика? ГР-1 – У чему? И у *ш*овору, у свему је разлика. ДК – Има у *ш*овору разлика? ГР-1 – Велика разлика. ДК – На *ш*имер? ГР-1 – Ми имамо свој сїецифичан *ш*овор (...) ДК – Рецимо, *шија* је разлика између *ш*ироїској *ш*овора и ваїеї? ГР-1 – Шија ја знам (...). Онї имају буїарске речи, ми немамо ни једну, можда имамо неке *ш*урске *ш*ошїо су Турци овде били (...) ДК – Па јел су Пирођанци Буїари? ГР-1 – Не кажем да јесу, али имају неке речи које су нама неїознаїе. ДК – Аха. ГР-1 – ...Које и не разумемо *шија* значе. ДК – Па, на *ш*имер? Јел знаш неку? ГР-1 – Знам. Каже: „Ајд *ш*оваркај“. Код њих *шо* значи: „Ајд *ш*ожури“. Код нас *шо* значи: „Чувај нешїо“.

тр. П-63

ДК – Кад одеїе неїде, на сїрану *шишо* кажу, и иїшїају вас одакле сїе, *шија* ви кажеїе? Кре-1 – Шишо даље... ја сам имао среће да *ш*уїујем свуда *шо* Евроїи, и заїадно и исїочно, био сам и у Америци, Шијанији и мноо... И, ако сїе даље, онда сїе *ш*рво из Јуославије. ДК – Добро. Кре-1 – Ако је *шо* (...), онда сїе... сїоменейїе му Беоїрад. А ако сїе неїде у *ш*ој Јуославији, нашој бившој, онда: „Па, *ш*у доле, јужно, Ниш“. „Баи из Ниша?“, „Не, Бела Паланка“. Ако већ неко каже: „Одакле, бре, баи из Беле Паланке?“, е ја му онда кажем: „Из Кременице.“ И десило ми се да ме је један *ш*ријашїељ иїшїао чак: „Од којих из Кременице?“. Ја сам морао да му кажем и фамилија како се зове, јер је *шо* неко био... И *шо* *ш*ако увек иде.

тр. П-64

ДК – А ево у Зајечару има досїа из Беле Паланке насељених и ми их зовемо Пирођанцима. Кре-1 – Да. ДК – Да ли ће један Белојаланчанин овде за себе да каже да је Пирођанац? Кре-1 – Е овако: никад неће. То је инїтересанїно,

ја не знам из којих разлоја, шћа је то, да ли је то на оишић... ја мислим да, ја шако оцењујем, да је то оишића једна релација: свако оће да иде ка ценітуру. ДК – Да. Кре-1 – А ово иде ка њериферији [мисли на Пирот]. ДК – Да. Кре-1 – И никад... Рецимо, околина Ниша сви ће рећи ка Нишу, а већ од Ниша иду ка Београду, из Београда шако даље. ДК – Да, да. Кре-1 – И мислим да је то једіни разлој. Паланка је њријадала Пироју и за време рајнова и шако даље, то је дваес чеіри њећ километра, Ниш је чеіерес два іри, у оно време још док није било аутобуса, само воза, ишло се мноо више у Пирој. Тек иза је можда... Пирој није имао толико школа, није имао њривреде толико, Ниш је имао, ја је онда велик... одавде је [из Кренице], рецимо, њутовало ваља шесдесетак іодина око њетнес, осамнес ил двадесет људи свакој јуіра у іри на воз ја за Ниш, да би радили. Саг и њихова деца... Даље, ми смо њријадали Нишу (...) ДК – Нишки окруј? Кре-1 – Нишки окруј и срез, све то ишо је било. Па смо њријадали... И школе, све остало је ишло ка Нишу. Па из тих разлоја іосіоји, ајд' да кажем, нека релација. ДК – Гравіірања? Кре-1 – Паланчана, іравіірања ка Нишу а не ка Пироју. Али их има мноо у Пироју. Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Има их баш мноо, мноо их има. ДК – И неће за себе да кажу никад да су Пироћанци или шако...? Кре-1 – Овако: Паланчани су мноо каракіерисіични. Ви стіе, рекостіе, из Зајечара? ДК – Из Зајечара. Кре-1 – Паланчани су врло каракіерисіични. Паланчани – мислим и на околину. ДК – Да? Кре-1 – По іоме да нису ни Пироћанци ни Нишлије, и то је њихова несрећа, моја оцена. Јер и Пирој и Ниш су већа месіа, ја њријадаіи једном већем месіу, већој куліури, не знам – лакше је живеіи. А и, ако већ њријадаіе, значи, то и симіаіішеіе, човеку је лакше. ДК – Јестіе. Кре-1 – Ја шако мислим. Међуіим, Паланчани су, ја не знам одакле то іосіоји и како, они ће увек да се [декларишу]: „Ја сам Белојаланчанин. Ја сам Паланчанин.“ Није Пироћанац, није Нишлија. Никад неће. Више наіњемо ка Нишу, али никад неће рећи Паланчанин ниіи да је Нишлија ниіи да је Пироћанац. То је чудо неііо.

тр. II-65

ДК – Како људи из Бабушнице, рецимо, за себе кажу? Шћа би они рекли? Бабушничани, Лужничани, Пироћанци, шћа би они за себе рекли? Шљи-1 – Па више се, као, њретірају Лужничани. ДК – Лужничани, и они ће то шако да кажу? Шљи-1 – Да, да. ДК – Кад ја іиіаи: „Ко си?“, он ће да каже...? Шљи-1 – „Одакле си“, да, „Из Лужнице“. ДК – Аха. Шљи-1 – И врло слабо уіоіребљавају и реч Бабушница, неіо обично кад шако, он: „Ја сам из Лужнице“.

тр. II-66

Кре-1 – [Димитровграјани] Имају своју каракіерисіику као и Бабушничани, мада Бабушничани више њријадају Пироју, мислим са овим о чему іоворимо, неіо Димііровірајани. Паланчани уоіііе не. ДК – Значи и Бабушничани, односно Лужничани, неће за себе да кажу да су Пироћанци? Кре-1 – Неће да кажу, ал' више су Пироћанци, ако би іоворили ко је више Пироћанац од којих... ДК – Да, али шћа ће да кажу за себе? Лужничани? Шћа? [...] Кре-1 – А, за себе. Па, добро, они су іоносни на тоу своју Лужницу. ДК – Аха. Кре-1 – Мада не

знам дал сви знају шїа све їо дође у Лужницу... ДК – Да? Кре-1 – ... И од кад, и све. Али он ће увек рећи: „Ја сам из Лужницу“.

тр. П-67

ДК – Значи у селу нема їако да су сїари їричáли нешїо: „Ми смо Шоїови, Шоїи, Торлаци“, не? Шљи-1 – Не, јер код нас више иде онá їрича да, малїене, од Горње Корїїнице, Бежишїа, Шљивовїка, да су їо їлемена насељена са Косова, са їранице са Албанијом. ДК – Таква је їрадиција? Шљи-1 – Таква је їрадиција и мислим їосїоје неки заїиси шїо се їиче їих села. И їо їрадњи кућа, їо їрадњи авлија и шїа ја знам, їих оїрага, заисїа їовори да имамо велике сличносїи са їрадицијом са Косова. То су оїромне кайїе, оїромни зигови, їако да се не да да се види комшији у авлију. Шїо значи да їо їом неком... Мислим да заисїа їоїичемо одоздо... Е сада...

тр. П-68

ДК – Кад оїїидеш неїде на сїрану їде не знају їде је Паклешїица и їиїају їе ко си и шїа си, шїа кажеш? Пак-1 – Па кажем: „Ја сам їорекло из Србију, Србин, близу буїарске їранице, и (...) Сїару їланину“.

тр. П-69

ДК – Па, како си їи... Кад одеш неїде їамо, шїа кажеш за себе (...), ко си їи? Жена – Па, Србин. Пон-1 – Па, Србин сам.

тр. П-70

ДК – Кад оїїидеш неїде на сїрану, далéко одáвде, не знају људи їде вам је село, шїа кажеш, ко сїе ви? Рс-2 – Ао, Срби. ДК – Добро, Срби, али... Рс-3 – Срби, дабоме.

тр. П-71

ДК – Да ли је било некада ви за себе овде... дал' ви за себе сїе рекли некад да сїе Торлáци? Пак-1 – Не, ми смо Срби, не мож' да будемо друїо [смеје се].

тр. П-72

ДК – Е, а који су... Како зовеш ови од Славињу їа на їамо, који су они? Рос-2 – Е, они на їамо, їако је изрека, некада је їо било као їод Буїарску, од Славињу їа на їоре до їраницу, а они ћи зову као Буїари: „Тé Буїарéїи“, їакó. Али нису їо Буїари, їо су (...) Срби, їрави Срби [правда их]. Али некад је їако изрїчано: Буїарéїи.

тр. П-73

Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – А да ли сїе се їоїшовали као један народ? Кад се видиш неїде, да ли сїе се звали земљак са неким из Сенокóса, са неким из Криводола Горњег? Рос-2 – [...] Од к'о ми знамо, да је имáло нéкоја, к'о да речém, завада, или да кажемо: „Ја сам їај а їи си їај“ [није било] „Ти си їај, ја сам їај“, али све је їо једнако. (...) Није било свађе и замерка. И їледај: колко су девóјке ошлé из Рóсомач у Санакóс. (...) Или їак од їамо и дошлé нéкоје... Драгољуб Златковић – Оїшмали су се за Росомáчанке: најчисїије, највредније, најлейше. Рос-2 – Да.

тр. П-74

ДК – *А кажи ми [ко су] ови овамо, од Славињу на шамо. Јел-1 – Е, што су већ Бујари. Од Славињу на шамо што су ириновљени крај, Бујари, што су Бујари.*

тр. П-75

ДК – *А докле су Пироћанци? Која села? Одакле докле? Рс-2 – Овде оди Славињу на јоре што су... Рс-3 – Бујари. Рс-2 – Бујарје веч (...) Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Бујарје? Рс-2 – Бујарје.*

тр. П-76

ДК – *А ови овамо: Димитровград, Цариброд? ЛК-1 – О, у Димитровград сам ишла. (...) ДК – Шта су они? (...) Јел су и они Пироћанци? ЛК-1 – Ма они су из Димитровград [смеје се]. ДК – Па како ји ви зовеште? ЛК-1 – Па из Димитровград ка е [смеје се]... Бујаре, како че ји зовемо?*

тр. П-77

ДК – *А који су ови овамо: Димитровград? Пак-1 – Па што су ириновљени крај, Бујари. ДК – Бујари. Значи ви за њих кажеште: „Бујари“? Пак-1 – Они су Бујари, јеште. ДК – А ви сите? Пак-1 – А ми смо Срби.*

тр. П-78

ДК – *А да ли је Димитровград... дал су Пироћанци? Пак-2 – Не, нису. ДК – А шта су они? Пак-2 – Димитровград је мешавина, они су национална мањина, Бујари су они. ДК – Ви их тако зовеште: „Бујари“? Пак-2 – Па тако... ДК – Да. Пак-2 – Национална мањина*

тр. П-79

ДК – *А како се рачунају ови, димитровградски крај? Јел су и што Пироћанци? Рос-1 – Не. ДК – Нејо? Рос-1 – Бујарска национална мањина, макар да су и у Јујославију, али што је национална мањина, од Бујарску, мислим... ДК – И како их ви овде смајрајте, реџимо, кад су из Славињу или Каменицу или...? (...) Шта кажеште: „Бујари“? Рос-1 – Па Бујари, бујарска национална мањина. Иначе, живимо (...) [почиње да се правда да нема никаквих проблема због тога што су они Бугари]. ДК – Не, не, добро што. Нејо како једни друје зовеште, што ме инћересује. Рос-1 – Па, Бујари.*

тр. П-80

ДК – [...] *А ови овамо, Царибродчање? Рс-1 – Е, што је шам, што од Зајанице. Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Од Обреновца и Милојковца. ДК – Па јел су они Пироћанци? Рс-1 – Они су Димитровградчани, Царибродчање. ДК – А како их ви зовеште? Рс-1 – Бујари. Али Росомач не иријада Бујарима. ДК – Да, а Славиња? Рс-1 – А Славиња иријада.*

тр. П-81

ДК – *А Димитровград? Дој-2 – Димитровград – што је национална мањина. ДК – А како их ви зовеште? Како их ви зовеште одавде? Дој-2 – Па сада је, онај, Димитровград, он је бил раније Цариброд, сада је Димитровград. ДК – И како*

их ви зовеште? Јел су и они Пироћанци или нису? Дој-2 – Нису. [...] ДК – Добро, ал како их ви зовеште? Дој-2 – [оклева да каже да су Бугари] Па како моју да кажем: ириновљени крај. ДК – Приновљени крај? Дој-2 – Да. ДК – Бујари, јел шако? Дој-2 – Да.

тр. П-82

ДК – А ови овамо, Димитровићраг и ови, шћа су? ВР-1 – То су, Бујари ти ми кажемо. Ми си ти зовемо: „Бујари“. ДК – Јел су и они Пироћанци или не? ВР-1 – Па, из Димитровићраг. ДК – Они нису Пироћанци? ВР-1 – Нису. Нису они Пироћанци.

тр. П-83

ДК – [...] Да, а овамо, Димитровићраг? (...) Како их ви зовеште? ЛК-3 – Бујари. ДК – Бујари, добро? ЛК-3 – Тако ћи зовемо.

тр. П-84

ДК – А Димитровићраг, шћа су они? Дој-1 – Бујараша. ДК – Бујараша? Дој-1 – „То су Бујараша“ – каже.

тр. П-85

ДК – Добро, а кажи ми докле су Пироћанци? Јел су Димитровићраг Пироћанци? Пок-1 – Несу они Пироћанци. ДК – Шћа су они? Пок-1 – Па, они су... јоре се називају Бујараша, а какви су... коју су и како су – не знам.

тр. П-86

ДК – А овамо: Димитровићраг, Цариброд? Гос-7 – Е то је њак Бујарска. ДК – Па шћа су они? Нису Пироћанци? Гос-7 – Нису они Пироћанци. ДК – Шћа су они? Гос-7 – Еја, каже се њод Бујарску.

тр. П-87

ДК – А кажи ми Димитровићраг, ко су они, јел су Пироћанци? Бел-3 – Нису Пироћанци, они се друћако рачунају. ДК – Како се рачунају? Бел-3 – А ти ли снимаш то? ДК – Аха. Бел-3 – Мани се, бре. ДК – Не, не, не. Саг ћу ти објасним... Бел-3 – Висок се рачунају јоре. ДК – Па добро, како ји ви зовеште? Бел-3 – Димитровићања, Цариброћања. ДК – И још? Бел-4 – Бујари. Бел-3 – Бујари ти зову некоји, ми ји не зовемо [правда се]. Бел-4 – Ја ји Бујари не зовем [правда се]. ДК – Па добро, није то бићно. Углавном људи ји овде шако зову? Јел шако – Бујари? Бел-3 – Бујари.

тр. П-88

ДК – А Димитровићраг? Гос-1 – То је већ Бујарска. ДК – Аха, јел има људи из Димитровићрага шамо код Вас [у Добановцима]? Гос-1 – Има. Имала сам баши једној докшора шамо иде радим, из Димитровићрага. Чекај, саг ћу Вам рећи како се ирезива, баши бујарско ирезиме: Марјанов. ДК – И како се он декларише? Јел ће да каже он за себе да је Пироћанац? Гос-1 – Не, он каже да је Бујарин. ДК – Он, значи, гржи до шћоја? Гос-1 – Јесће, гржи до шћоја. И ошћиао је у иензију, али је јако диван човек био. Јесће да је Бујарин, али је сћварно добар, нема коме шћа није учинио, он је инеколої...

тр. П-89

ДК – *А радили сīе у Димиїровірагу, ко су они іамо? Кре-1 – Ја сам радио у Димиїровірагу релативно мало. Они су сїецифични, ја мислим да су сїецифични, іо мени. [...] Мислим да су Пироћанци мноіо сїецифичнији. (...) ДК – Али не можемо да кажемо за Димиїровіраћане да су Пироћанци? Кре-1 – Не, не, не, не. ДК – То је нешїо друіо? Кре-1 – Имају своју каракїтеристїку као и Бабушничани [...].*

тр. П-90

ДК – *А шїо си реко да су Буїари іо іаменїни, іо іисмени, неіо ви? Јел-1 – Не, не, доказано је да су мало іо іаменїни. ДК – А шїо су іо іаменїни? Јел-1 – То су бисїри. Чуо сам од људи да су од истока људи све мало, све іо бисїрији, на заїагу іо мало іо... Срби, Срби, наши Срби, каже да су дошли из Русије. Од Карїаїи ли је, од іамо, да су онї били у іамо мало забачени крај и да нису школовани, и іосле се іо школоваіо, иначе (...). Чуо сам од људи. (...)*

тр. П-91

Брл-2 – *А ми смо насељени неіде од друіо месїо, Брлї, само не моїу да се сеїим одакле беше. А иначе Срби – ми смо од Карїаїи насељени... [разговор одлази у другом смеру, а онда] ДК – Да іе іиїама нешїо: Ако су овї Буїари добри [ови уз границу, у северозападној Бугарској], који су лоши? Брл-2 – Траћїјанци. Траћїја іамо. ДК – Траћїјанци? Брл-2 – Да. Онї су оїасни. ДК – А шїо су оїасни? Брл-2 – Заїіо шїо ни нису волели, Србе, никако. Ни дан данас ни онї не воле. ДК – Јел су убијали или іако...? Брл-2 – Убијали су, убијали су овде [...].*

тр. П-92

Брл-2 – *У бившу Јуїославију кад сам је служиіо [војску] іїрїес осме іодине у Војводину слабо се знало за Пирої. Морали смо ми одавде реїруїи да кажемо: „Нишлїје“, іа онда Пирої. Онї су ни звали Буїари (...), а иначе іо је сїаро срїско, Јуїославија, іїу нема, ііо...*

тр. П-93

[Неко га је питао одакле је] Јел-1 – [...] *Кажем: „Ја сам Пироћанац“.* ДК – *Значи Пироћанац.* Јел-1 – *Ма каже: „Ниси Пироћанац“.* Онї су звали іамо іироїски крај Буїари. ДК – *Аха?* Јел-1 – *Каже: „Ма ви сїе Буїари“.* Ма реко: *„Јок, бре, ми смо сїари Срби, наше село сїаро србијанско село. Ја сам Пироћанац. Одаїле да іи ірїчам можеда не знаш, али Сїара іланина, Коїрен“.*

тр. П-94

ЛК-5 – *Нас веїином зову, и нас овде са Средњеї Висока, кад одемо даље ірема Дунаву, зову нас: „Буїари“.* ДК – *Аха, іа іде си био іи, рецимо, іа да іе зову?* ЛК-5 – *Нема іде да нисам био іо сїарој Јуїославији.* ЛК-3 – *Да, али іо нема везе... ДК – Аха, и...? ЛК-5 – Свуда нас зову: „Буїари“.* ЛК-4 – *Па не, они од Ниша, іа од Сићевачку клисуре на овамо, кажу... ја кад сам оїїио у Ваљево, каже:*

„Одакле си?“, кажем: „Из Пироџа“. „То је“ – каже – „у Бујарску“. Рецимо, у Ваљево кад сам био. ДК – Аха? ЛК-4 – „Али њо није у Бујарску, њо је“ – реко – „у Србији“. Па каже: „Ви друџачије љричаџе“. Поишџо сам имао цимера, он никад није изаши ван Пироџа, ња је љричао нон-сџоџо са мном на љироџски. Кад осџанемо, ја и он заједно будемо, љричамо на љироџском и онџ сџану љоред нас и, овај, слушају, али не разумеју нас о чему љричамо. ДК – Аха? ЛК-4 – И онџ каже: „А шџо љи“ – каже – „леџо љричаши, а он“ – каже – „љрича онако?“ „Ја сам“ – реко – „више ишо и више ме срџски инџересовао“. А он си љрича... Из Сукова, и он си... Пироџ-Суково, љо му је била љавна десџинација. Први љуџ кад је изашо из Пироџа оџишо у Ваљево. ДК – Аха? ЛК-4 – И мноџ љо Србији, рецимо, не знају да је Пироџ у Србији. [затим разговор скреће на другу тему, па се, после дужег времена, враћа на ову] ЛК-3 – Боџа ми, љреко Дунава ја никад се не љрудим, рецимо, да љоворим, моџу ја фино да љоворим, ал ја љоворим свој речник, свој језик... ја љоворим, каже: „Бујарски“. ЛК-5 – Бујарски: ораџење. Ораџиши. ЛК-3 – Да, ораџиши и онџ се смеју. Ако се смеју како ми љричамо, како ми ораџишо. ДК – Да? ЛК-3 – А ја им кажем: „Слушајџе, ја сам дошо за дваес чеџри саџа, нечу да се љрудим да ораџим ваши речник или језик“ – реко – „ја чу си ораџим нашинџи“. Онџ се смеју, смеју. Заџо нас зову Бујари.

тр. П-95

Пок-1 – Кад сам радео у Ниши нас су све звали: „Бујари“. ДК – А Нишлије? Пок-1 – Ако смо ми у Пироџ овде а онџ љам’ у Ниши, све ни зову: „Бујари“. Нас: „Еве ју Бујареџе сџишоше“ и љакој, мислим, у шале, љако...

тр. П-96

ДК – Кажеш зову вас Бујари? Пон-1 – Па Бујари. ДК – Али шџа си љи? Пон-1 – Па Србин. ДК – Србин? Пон-1 – Србин. ДК – Пишеш се Србин? Пон-1 – Србин и све. ДК – Па шџа им љи кажеш кад љи они љако кажу? Пон-1 – Па не сме се вређа. Не сме се вређа нација. ДК – Добро. Шџа је, можеш да будеш и... Пон-1 – Може и Циџанин и све, и знам да сам Циџанин али не смеш да ми кажеш да сам ја Циџанин. Ја си знам да сам Циџанин. ДК – Ал кад љеби кажу љамо да си Бујарин, јел се увредиш? Пон-1 – А, не (...).

тр. П-97

ДК – Јел се дешавало да одеџе неџде и да кажете одакле сџе и да вам кажу: „А, ља ви сџе Пироџанџи“? Шџи-1 – Па дешава се, ал не као Пироџанџи неџо више као: „Ви сџе Бујари“. ДК – А, значи има љоџа? Шџи-1 – Више као: „Ви сџе Бујари, нисџе Пироџанџи. Ево ја сам, на љример, радео двехџадаџије љодине, од осамдес шестџе до две љаде љрве (...) у Нишу. Оноџ моменџа кад сам ушао у фирму они су ми надели надимак „Бујарин“ и цело време су ме љако ослџвавали. ДК – У Нишу? Шџи-1 – У Нишу. ДК – Баш Нишлије, људи или...? Шџи-1 – Баш, баш Нишлије, Моравџи, љи љоре: Маџејеваџ, Малча (...) [села баш у околини Ниша], љај гео, онџ нас љреџирају као Бујаре... ДК – Па шџа сџе ви? Шџи-1 – ...Целокуџину Палању и... ДК – Па шџа сџе ви, Бујари или Срби? Шџи-1 – Па, ми смо Срби, али, мислим, љако нас љреџирају.

тр. П-98

ДК – *Јел вам се дешавало, кад одеће негде у централну Србију или Београд, и кажете одакле сите, да кажу: „А, ви сите Бујари“? Кре-1 – То да. Не, прво кад сам отишао у школу, четрдесет деветише, јесте четрдесет деветише, уписао [сам] средњу техничку... СТИШ у Нишу, они... Ал то је... Јесте тако, мада ја нисам онда ни сватао, а ни касније, да је то тенденција, да је национализам или неке тешке речи. То је онај ниво људи тринеес-четрнаес година, и у оном стилу: „А, ви, Бујариши“. ДК – Бујариши или Бујари? Кре-1 – Па добро, то је истио за... ДК – Да, да. Кре-1 – Та релација, нема иу разлике, мислим мисли се на то истио: пробујари, пробујари, нису мислили да смо ми Бујари, али пробујари, и то се више, ја мислим, односило на језик, а не на... на... а не на националну припадност или... или тако. Више на језик...*

тр. П-99

ДК – *А шта је то... јел си чуо за реч Шой? Гос-5 – Па, Шой то нас зову. ДК – Вас? Па ко вас зове? – Гос-5 – Па тамо. Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Јел су те тамо звали Шой? Гос-5 – Шой, јесте. ДК – Где? Гос-5 – У Банату. ДК – (...) Али ти за себе не кажеш да си Шой нећо Пироћанац? Гос-5 – Пироћанац. [а онда сам додаје] Шой или Бујарин. ДК – (...) Тако су вас звали тамо, јел тако? Гос-5 – Да, или Шой или (...) Бујарин. ДК – Па, јел то јојрдно дође или не? Гос-5 – Па знаш шта? Мене је то љутило кад ми рече: „Бујарин“. ДК – Аха. Гос-5 – Али једно време идемо, знаш, то Бујарску тамо, узимамо зеленчузи, оно знаш кад беше она... фрјј идемо, тамо јевитино, знаш, и нађем се тамо у једно друштво, идемо при једни пријатељи Бујари, знаш, и дошл једн: „Ја сам“ – каже – „од моретио“ „Па шта радиш ти тамо?“ „Па“ – каже – „слајкарница“ – йосласитичар. А ја, овај, кажем како, овај, ни зову Бујаре. „Па, и нас“ – каже – „зову иу до ираницу Срби. [смеје се] Срби, Србисти“ – каже [смеје се].*

тр. П-100

[Казивач из Дојкинаца потврђује да су га у војсци у Словенији и Хрватској звали Шопом, али да у његовом крају таквог самоназива нема.] ДК – *А шта су Шойи? Дој-1 – Еја нас йонетише називају Шойи. А што им личимо на то и који су то Шойи – не знам. ДК – А где сите чули за то? Дој-1 – Чуо сам у војску од војника. ДК – Аха. Где си служио војску? Дој-1 – Војску сам служио у Словенију нешто, нешто у Зајреб, нешто у Хрватску на ираницу. ДК – Аха? Дој-1 – Три године сам био тамо. ДК – Али овде од старине, од старци, јел си чуо да сите Шойи? Дој-1 – Несам, несам, од наши у село несам чул. ДК – Значи само на ирану? Дој-1 – Аха.*

тр. П-101

ДК – *Е, шта си реко ово: „Нисмо ово – нисмо оно? Пон-1 – Па нисмо ни Срби ни Бујари. ДК – Нећо? Пон-1 – Нећо не знам. Шойци ли смо, шта смо, немам йојма. ДК – Па где си то чуо? Пон-1 – Одемо (...) у Срем кад одем при сестре, они, само што си ме знају да иричам, а за другоа кад иричаш не мож' те разуме. ДК – Аха. Пон-1 – (...) Бујари ли смо, шта смо? ДК – Па добро, а где*

си чуо *ѿо*: „Шојци“, *шѿа* је *ѿо* „Шојци“? Пон-1 – Па немам *ѿојма*, али кажем: „Никакви нисмо“ (...) [следи затим удаљавање од теме „Шопи“, али се касније поново долази до ње] ДК – А ово Шоји, Шојови? Пон-1 – Шоји ли су, *шѿа* му значи, нисам... Каже: „Не разумеју“, значи... ДК – Па јел *ѿи ѿо* неко реко *ѿамо* кад си *оѿишио*? Пон-1 – Не, овако си, овако... Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – Па одакле *ѿи ѿо* ушло у *ѿаву*? Казивачева жена – Он си сам... [уз смешак] Пон-1 – Па чули смо, нејде смо чули, каже: „Не разумеју“, значи... знали никакви нисмо. А ево оди Ниш, оди Ниш *ѿамо* *друјачије*, *срѿски ѿричају*, а ми смо *овдѣ*... ДК – Па кад идеш нејде, јел кријеш *ѿовор* или кажем? Пон-1 – (...) Више не кријем. ДК – Аха. Пон-1 – *ѿаба ја ѿричам с ѿобом*, *можда нешиѿо* [можеш да разумеш], *ајде, да ме нешиѿо разумиш*, а овако нишиѿа не разумиш. [Затим поново следи удаљавање од теме „Шопи“, али се на крају разговора поново долази до ње.] ДК – А кад *ѿи* кажу да си Шој? Пон-1 – (...) Мож' ми кажу *кво оче*, само да ме не *ѿучу* [смеје се]. Драгољуб Златковић – Али кад *ѿи* кажу да си Шој, јел *ѿи* неѿријачијно или није? Пон-1 – Ма, није ми *баш зѿодно*. Жена казивача – Не кажу, не [жена са дозом страха од последица што се тако говори]. Пон-1 – Не, не кажу... али само се *ѿо ѿовор* (...) [кажу] да нас не разумеју.

тр. П-102

ДК – А који су *ѿо Шоји*? Пак-2 – Шоји? ДК – Аха. Пак-2 – Е обично и нас зову *ѿако* – Шоји, *ѿошѿо* наш језик је некакав, овај, *ѿиројски*, некакав *ѿосебан* језик. ДК – Да? Пак-2 – Ми обично у нашем *ѿовору* не *уѿоѿребљавамо* све *ѿадеже*. Највише... Највише *ѿе-шес*, ако су они *седам*. И онда нас зову Шоји, *шојски* језик. ДК – А докле је *шојски* језик, јел само у Србији или и у Бујарској? [после разговора о другим темама наставља се разговор о Шопима] ДК – Е, а дал су и *ѿамо Шоји* [у Бугарској]? Дал су *ѿи* Бујари *истѿо Шоји*? Пак-2 – Па има, *сиѿурно* и *ѿамо* има. *Јестѿе*, и *ѿај гео*, и *ѿај гео* је *шојски* крај. Наш језик се не разликује мноѿо један од *друѿоја*. Ми се добро разумемо, они нас и ми њих. ДК – Да? Пак-2 – Без обзира *шѿо* су они Бујари а ми овде *рачунамо* се Срби. ДК – Да? Пак-2 – Добро се разумемо, *ѿако* да... не *ѿреба* нам *ѿреводилац*, *рецимо*.

тр. П-103

ДК – Е, а ко су Шоји? Шоји? Брл-2 – И ми имамо *ѿај шојски* језик. Заѿо... Јел знаш *заѿѿо*? Ту су Турци, Брлѿ је *чифлѿк*. ДК – Аха? Брл-2 – Знаш *шѿа* је *чифлѿк*. *Чифлѿк* је, значи: *ѿурско село*. [Даље говори о чифличком духу Брложана, о њиховом јединству и везаности.] ДК – А какве *ѿо* везе има са Шоји? Шоји? Брл-2 – Шојски језик *ѿо* је *ѿај ѿурски* и наш *ѿомѿан*, *бујарски* и наш *срѿски*; *еѿѿо ѿо* смо – ми смо Шоји. (...) Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – А од која си *ѿо*... [чуо]? Брл-2 – Од наши *сѿари*. ДК – Да *сѿе Шоји*? Брл-2 – Да смо Шоји. ДК – Од *сѿари*? Брл-2 – Од *сѿари* (...) ДК – А јел има нејде у *књије* да си *ѿрочѿѿѿо ѿо*? Брл-2 – Има. Они *ѿишу*, *саг ѿисци* има, *неколко књије* оди... *Разѿовори* (...), на неколко *месѿа* има и *слике*...

тр. П-104

ДК – А који су *ѿо Шоји*, јел си чула за Шоји? ВР-1 – Па чула сам, ал ми нисмо *ѿрави Шоји* *баш*. Ми смо *Пироћанци*. ДК – Па који су *ѿрави Шоји*? ВР-1

– Еја не знам ѿо. То не знам кој су Шоји. (...) Ти ако знаеш? Друга присутна жена – Ја мислим да смо ми од Шóйији закачили овде. ВР-1 – Ел ми имамо и бујарске речи овде. Пироћанци и од Пирој на доле немау, а ми тјуа си некад и бујарску... [реч кажемо].

тр. П-105

ДК – Е, добро, а који су ѿо Шоји? РС-1 – Шоји? ДК – Аха? РС-1 – Е, сад ја ѿо не знам. ДК – Јел си чуо некад? РС-1 – Чуо сам за тју реч, ал... ѿо су наши, ѿо је наш језик. [...] ДК – По чему знаш да сће Шоји? По чему знаише? РС-1 – Па ѿо изречице. Казивачева жена – Па ѿо изречице, ѿо јовор.

тр. П-106

ДК – А шѿа је реч Шој? Шѿа значи? ЛК-5 – Шој? ДК – А шѿа су Шоји? ЛК-3 – Шој, да. То је исѿо... Мислим да је једна врсѿа народа – Шојови. ДК – Аха? (...) А иде сѿе... Где сѿе чули ѿо? ЛК-5 – Тако, изреке из народ, из људи. ДК – А који је ѿо народ? Где су ти људи? ЛК-3 – Не моју да се иренуѿно сеѿим. Шојови. ЛК-4 – Шоји. Шоји. ЛК-3 – Шоји, ма ѿознаѿо ми ал' не мој' се сеѿим. ДК – Јел ѿо не важи за овај крај овде? ЛК-3 – Да, да, не важи. Мислим да не важи. ДК – Аха? ЛК-3 – Сиуран сам да не важи. [А касније, када су објашњавали да њихов говор у централној Србији и Војводини сматрају бугарским:] ЛК-3 – Па ѿо је на бази, каже: „Шојски језик“. Ја више ѿуѿа сам (...) у бању и каже [његовој жени] „Ма“ – каже – „како“ – каже – „сада ѿвојати“ – каже – „муж заврѿи [прича правилно], а ти не заврѿиши?“. Пошѿо она шојски си ирѿа, иројски, а ја ираво, ѿошѿо сам дуо ѿодина живео у Београд, шес ѿодине сам ѿамо живео, ѿамо сам и учѿо занати у фабрику „Икар“ у Земун, ѿамо сам и заврѿио, и више ѿуѿа сам ѿако: како ѿа Пироћанци да шојски језик јоворе, ѿо. Ниѿи бујарѿи ниѿи срѿски. ДК – А значи ѿо је шојски? ЛК-3 – „То је шојски“, каже. ДК – Значи и овај овде [говор] је шојски? ЛК-3 – Да, ѿако је раније било. ДК – А ко је вама ѿо реко? ЛК-3 – Па ѿо они ираћани иде смо, мислим, у Бањи или иде, реѿимо у Београд, иде смо се шѿали. ДК – Значи, у Београд, а која бања? ЛК-3 – Па ми, кажем, ми смо били у Врњачку Бању, у Сокобању, били смо и у Звоначку Бању, али у овуј Звоначку Бању си више, реѿимо, бујарски јоворе. [...] Чеѿри ел ѿеѿи ѿуѿа сам био у Врњачку Бању. Сас ѿородицу. [...] И кажем да све ѿамо кад у Бању они, каже: „Ма, како ви“ – каже – „муж ѿако јовори а жена“ – каже – „овако јовори“. И врло инѿересанѿно је за њих. ДК – И ѿо зову шојски? ЛК-3 – Да, шојски. „Шојски језик“, каже.

тр. П-107

Бел-3 – А ми смо Шоји. ДК – А, овде су Шоји? Бел-4 – До Софије. То су Шоји, Шоји. ДК – Па одакле докле су Шоји? Бел-4 – До Софије. ДК – Али од Софије на овамо докле? Бел-4 – Ваљда до Паланку [мисли на Белу Паланку]. ДК – Аха? Бел-4 – Или и Паланку обухваѿа.

тр. П-108

ДК – Е, а који су ѿо Шоји. Јел си чуо за тју реч? Јел-1 – Шоји. Ми смо веѿином Шоји, и ми и Бујари. Као ѿај народ ми смо шојски, шојски народ.

ДК – *А иде... Отикуд теби тио, јел си прочиџао нејде или од сџарине причају?* Јел-1 – *Нисам, тио нисам прочиџао, нејо, овај, моја ћерка отиде [удаде се] јоре у Изатиовци, од Славињу јоре село еднó. Отиде ја... Па мене није било баш грајо ја сам код некоја рекал: „Ма оде она за Бујарина“. Али џај човек казао на тиој сџарца џамо, а он се као наљуџио шџо сам реко: „Бујари“. А беше једна учџељица из Каменицу, ако си био јо џа села. ДК – Аха. Јел-1 – *Каже: „Пријатељу, несџе ни ви прави Срби, ми несмо прави Бујари, ми смо Шојци“.* Е тио сам чуо џу реч од џу жену: „Ми смо“ – *каже – „Шојци“.* ДК – *Али овде ниси чуо, од сџари људи овде?* Јел-1 – *Несам, несам овде од сџарци чуо.**

тр. II-109

ДК – [...] *Е, а реч Шој?* Кре-1 – *Шој је, тио је срџско-бујарска релација. Шојови, тио је, ја мислим, до Софије се јовори, тио [су] све Шојови.* ДК – *Да?* Кре-1 – *Не заједнишџиво, нека истиа прџаадносџи, ко зна у истибџији, знаџе, јонекад се јодели овде, ја ми јосџанемо Срби, они јосџану Бујари, реџимо, реџимо. Али џај наџасак, џе речи... То и Бујари сами кажу да бујарски [језик] је џамо ваџда беше, тио беше, беше Казанлџк [мисли на средњу и источну Бугарску] или не знам иде џамо иза Софије, а ово овамо смо све, каже: „То смо си ми“ – Бујари кажу, ја сам тио од њи чуо – „А ми смо си“ – каже – „наши, џу све смо ми Шојови“.* ДК – *Аха?* Кре-1 – *Ваџда. Е сад, докле тио иде ја не знам. Ваџда, они увек рачунају да је Ниш Бџлар Морáва, тио [су] неке релације сџаре, ја је џа ваџда, џај део нишавски, тио не знам, џамо-овамо, према Зајечару, јоре како тио иде, џај део не знам. Мислим, какво је својаџање, ко која својаџа, тио не знам, али тио Шојови значи као... као истиа да је народ, као, макар сиџурно истиа језик, можда није истиа језик али они џако смаџрају.* ДК – *Да, а јел било од сџарине да сџари људи кажу: „Ми смо Шоји, Шојови“?* Кре-1 – *Не, не, не, никад нисам чуо. Моја мајка је из Козје, тио је овде, овај, јојреко, јуџи за Сврџиј [...] То је иза Бабин Кала јоре. И она је мнојо шџо шџа, кад се удала овде, мнојо шџо шџа је донела ориџинално из свој краја, Козје и џако даље, а никад нисам... Мнојо прбујарских назива је имала, али никад нисам чуо ни она ни било ко да је реко да је Шој. Или да уоџиџе прџиваџамо да смо ми тио – Шојови. Ја сам тио више од Бујара чуо да су тио... То смо... Кад је језик у џиџању, Шојови, тио: „Ми се“ – каже – „јо разумемо јер смо Шојови“.*

тр. II-110

ДК – *А реч Шој?* Див-1 – *Реч Шој јесам чуо, везује се веровајно за овај источни ваџда део Србије, да не кажем јуџоистџочни, иџак источни, јел џако?* ДК – *Да.* Див-1 – *Ујопрџебљава се нејде у фолклору, иџрама: „шојске иџре“.* Веровајно је тио источни део Србије. ДК – *А јел има овде у иџрадиџији да сџари људи или неко да каже за овај крај да сџе Шоји или да сџе... Див-1 – Не, нисам ни о џоме чуо, али знам да у фолклору јосџоји... овај, јосџоји иџра шојска... ДК – Аха. Див-1 – ...Која се нејује и дан данас.*

тр. II-111

ДК – *А који су тио Шоји?* Пак-1 – *Па Шоји... ДК – Јел си чуо за џу реч?* Пак-1 – *Ја сам чуо као: Шојови. ДК – Шојови. Пак-1 – Као сељаџи ли су, као...? Овај*

йринóвљени крај – Шојови. ДК – Па їде си їо чуо? Пак-1 – Чуо сам од сїари овде. ДК – Аха. Пак-1 – Раније било сїари човѣци, їа некеко сам чуо. ДК – Јел неїде из књије или овако људи йричају? Пак-1 – Не. Овако, у йричу, разїовор, сїарци.

тр. П-112

ДК – А шїа су їо Шоїи, јел си чуо за Шоїи? Дој-2 – Е, чуо сам, али не знам који су їо. ДК – Не знаш, али си чуо неїде? Дој-2 – Чуо сам.

тр. П-113

ДК – Е, а шїа значи реч Шої? Шої? ЛК-2 – Шої? ДК – Аха. ЛК-2 – Шої. Не би моїо да їи кажем. Шої? Не мої’ се сеїим... као да нешїо би знао... Шої? Не моїу да се сеїим (...) никако. Нешїо мешам їу, али не моїу се сеїим. ДК – Не знаш да има? ЛК-2 – Не знам да има. Не знам. ДК – Људи? ЛК-2 – Људи (...), не знам да има људи. Шок...? ДК – Добро.

тр. П-114

ДК – А који су їо Шоїи? Јел си чуо за їакав израз? Рос-2 – Чул сам али не знам їо који су. При нас їо нема. ДК – Од сїарїне, од сїарци несїїе чули нишїа? Рос-2 – Несмó. Можда је некад и билó, али ми їо не знамо. А какó рече? Шоїје? ДК – Шоїје, може. Шоїи, Шоїје, їако. Чул ли си? Рос-2 – Не знам. Можда је некад и било и да је имáло, не знам...

тр. П-115

ДК – А који су їо Шоїи? Пок-1 – Па ј...м ли їа. Шоїи їо су, чини ми се, никакави људи нису. Не знам, немау никакав... мислим, нису ни... чини ми се, ни Буїари, ни Шийїари, ни Муслимани, ни Циїани. Те їақвó, некақвї, некі људи, їако сам чуо, не знам... ДК – Аха, а їде живе їи људи? Пок-1 – Па ј...м ли їа їде су насељени, свуда живе, мислим, їо Јуїослáвију, їо Србију нашу, нема са више Јуїославија неїо само Србија...

тр. П-116

ДК – А јел си чуо за реч Шої? Гос-3 – Не знам ни їо.

тр. П-117

ДК – А јел си чула за реч Шої? Гос-6 – Нисам.

тр. П-118

ДК – А који су їо Шоїи? Рс-2 – Е, їо не знáм. Рс-3 – Не бї знала да їи кажем (...) ДК – Нисїе чули за їо? Рс-2 – Не, не. Рс-3 – Ја не.

тр. П-119

ДК – Да, а шїа значи реч Шої? Гос-4 – Ни їо не знам. ДК – Нисїе никад чули? Гос-4 – Немам їојма.

тр. П-120

ДК – Е, кажи ми: јел си чуо реч Шої? Шоїи, који су їо? Пок-2 – Шоїи? ДК – Аха. Пок-2 – Нисам чуо. ДК – Ни їо ниси чуо? Пок-2 – Нисам.

тр. П-121

ДК – *А кажи ми: Шоји, који су ѿо Шоји? Пак-3 – Еја и ѿоа не знам. Не моју ѿи ѿоа кажем (...)* Шоји? *То ѿи не моју кажем. За Турцији знам, ѿоа, ѿуа исѿорију знам.*

тр. П-122

ДК – *Е, а који су ѿо Шоји? ЛК-1 – Па, исѿи је ѿо... ја мислим и Шоји... ДК – Јел си чула за ѿу реч некад? ЛК-1 – Не. ДК – Не? ЛК-1 – Ја сам, да ѿи кажем ѿраво, у школу ишла две ѿодине у срѿску две ѿодине у буѿарску ѿа сам билá и смѿиена.* [Неукошћу правда то што не зна ништа о овом термину.]

тр. П-123

ДК – *А Шој, шѿа је ѿо Шој? Брл-1 – И ѿо исѿо. И ѿој несам... ДК – Никад? Брл-1 – Никад. Па ѿо за Шоји... за Шоји овај... ѿа не знам...*

тр. П-124

ДК – *А јел сѿе чули некад за реч Шој? Рос-1 – Шој? ДК – Аха, који су ѿи? Рос-1 – Не би знала, нисам чула.*

тр. П-125

ДК – *А јел си чуо који су ѿо Шоји? ТД-2 – Нисам чуо. ДК – Несѿ чул још? ТД-2 – Аѿá.*

тр. П-126

ДК – *А реч Шој, јел знаш шѿа значи? ТД-3 – Не, не моју баиш... ДК – Никаг ниси чуо? ТД-3 – Не знам шѿа је ѿо. ДК – Не знаш шѿа је ѿо. Добро.*

тр. П-127

ДК – *А јел знаш шѿа су ѿо Шоји? Шој, Шоји? ТД-4 – И ѿо, не мѿи да ѿи кажем ѿо, свака час... ДК – И ѿо ниси чуо, добро.*

тр. П-128

ДК – *А јел знаш који су ѿо Шоји? Шој? Шѿа је ѿо? ТД-5 – Не знам ѿаквѿј (...)* ДК – *Добро.*

тр. П-129

ДК – [...] *Добро. А Шој? Реч Шој, Шоји, Шојови* [да ли постоји у белопаланачком крају] Шљи-1 – [пауза]... *Па заисѿа не знам ѿу исѿорију, ѿако да...* ДК – *Значи овде код вас ѿакви називи не...* [постоје]. Шљи-1 – *Не. ДК – Нема их? Шљи-1 – Не знам овде чисѿо у Палáнку, али, мислим, док сам ѿравиѿирао ѿрема селу, не...* ДК – *Значи у селу нема ѿако да су сѿари ѿричáли нешѿо: „Ми смо Шојови, Шоји, Торлаци“, не? Шљи-1 – Не. [...]*

тр. П-130

ДК – (...) *А шѿа је реч Шој, јел си чуо за Шој? Бел-5 – Има болка шай, а не шой. ДК – То је болка шай? Бел-5 – Аха, а шой, не знам кво је ѿо. ДК – Добро.*

тр. П-131

ДК – *А кажи ми јел сѿе чули за реч Шој? Шѿа је ѿо Шој? Бел-1 – Не знам да ли је село или за воду шойка. ДК – Шојка за воду? Бел-1 – За воду шойка.*

тр. П-132

ДК – *А јел си чула за реч Шој?* Гос-7 – *Е, тѝоа нема у наше месѝо* [мисли на топоним, јер је пре тога говорила о топониму Турлак у атару њеног села]. *Шој. Шојка има ѝоре у ѝланину.* ДК – *Аха.* Гос-7 – *Шојка. Водá.* ДК – *А шѝа значи шојка?* Гос-7 – *Еѝа водá извѝре, и корѝѝа, и оно му... ѝека́ ѝа крсѝѝили... „Кудé, бре, карá овцéѝе нá воду?“ „У шојку. [а онда се исправља:] На шојку.“*

тр. П-133

ДК – *А да ли сѝе чули за реч Шој?* Гос-1 – *Шој. И ѝо сам чула.* ДК – *А шѝа значи? И ко су ѝи људи, ако су људи?* – Гос-1 – *Шојци.* Гос-2 – *То ѝамо код нас, Шокци су ѝо.* ДК – *То су Шокци?* Гос-1 – *То су Шокци.*

тр. П-134

ДК – *А јел си чуо за реч Шој? Шоји?* Драгољуб Златковић (сарадник на терену) – *Шојови?* ТД-1 – *Шоји?* *Ја сам ѝо чуо на ѝелевизију за... за Шѝѝѝари, за ѝако́ нешѝо: Шој, ал' одáвна.* Драгољуб Златковић – *Не ѝо, Шок си чуо за Шѝѝѝари. Шок...* ТД-1 – *Па можда је, али Шој не...* ДК – *А ово ниси чуо?* ТД-1 – *Нисам.*

тр. П-135

ДК – *А који су ѝо Шоји? Шоји? Јел си чуо за ѝо?* Зас-1 – *Шоји. То су знаш шѝа? То су више овѝ доле, бре, у унутрáшњосѝ, шојска ѝлемена некаква.* ДК – *То си чуо, ѝрочѝѝао неѝе?* Зас-1 – *Исѝо сам ѝако од људи чуо, Шоји и ѝако́.* [Даље казивач наставља разговор у другом смеру.]

тр. П-136

ДК – *Кад одеш неѝе на сѝѝрану, био си у Банáѝи и ѝо...* ТД-1 – *Да.* ДК – *...И ѝѝѝају ѝе: „Одáкле си? Ко си?“*, *шѝа ћеш да кажеш? Како су вас ѝамо називали?* ТД-1 – *Па ѝледај, ѝамо су нас звали: Србијáнци, знаш, у Банáѝи ѝамо, али еѝо, ѝо је било одáвно, ѝедесетѝих ѝодина [XX века].* ДК – *А овако неѝе?* ТД-1 – *Овáко кажем Пирођáнац, Тоѝлодóлац.* ДК – *Тоѝлодóлац (...)* ТД-1 – *Никад се не сѝѝдим ѝоѝа.* [Даље разговор иде у другом смеру, а касније се враћа на ову тему.] ДК – *Значи наши кад оду у Банáѝи: Србијáнци?* Казивачева супруга – *Да.* ТД-1 – *Србијáнци, да. Онѝ ни ѝамо зову Србијáнци.* ДК – *Да.* ТД-1 – *А овде ѝа у Смéдреву овѝ... [...] Имам ја ѝамо браѝа једноѝ, он је ѝоко́јни сад, а она [његова супруга] има две сесѝѝре, и њена једнá сесѝѝра је ѝокојна. Тамо иѝак овѝ кажу: „Врцáни“. Тако да и Пирођанци и друѝи... „Врцáни“ – каже. Казивачева супруга – *Којѝ оѝѝѝдемо одóвде онѝ ѝако́ ни зову.* ДК – *У Смéдреву и (...)?* Казивачева супруга – *Аха, у Смéдреву.* ТД-1 – *Аха.**

КАЗИВАЧИ

Бела (Средњи Висок – општина Пирот)

Бел-1 – Јелена Димитријевић из Беле, рођена 1934. године у Бели. Разговор обављен 11. августа 2007. у Бели.

Бел-2 – Станимир Димитријевић из Беле, рођен 1931. године у Бели. Разговор обављен 11. августа 2007. у Бели.

Бел-3 – Младен Танчић из Беле, рођен 1956. године у Бели. Разговор обављен 11. августа 2007. у Бели.

Бел-4 – Ненад Танчић из Беле, рођен 1950. године у Бели. Разговор обављен 11. августа 2007. у Бели.

Бел-5 – Богосав Илијић из Беле, рођен 1941. године у Бели. Разговор обављен 11. августа 2007. у Бели.

Бел-6 – Десимир Тошић из Беле, рођен 1935. године у Бели. Разговор обављен 11. августа 2007. у Бели.

Браћевци (Горњи Висок – општина Димитровград)

Бра-1 – Илко Димитров из Браћеваца, рођен 1946. године у Браћевцима. Разговор обављен 19. јула 2007. у Браћевцима.

Бра-2 – Славка Димитрова из Браћеваца, рођена 1948. године у Каменици. Разговор обављен 19. јула 2007. у Браћевцима.

Брлої (Горњи Висок – општина Пирот)

Брл-1 – Јован Петровић из Пирота, рођен 1930. године у Брлогу. Разговор обављен 14. августа 2007. у Пироту.

Брл-2 – Димитрије Ђорђевић из Брлога, рођен 1918. године у Брлогу. Разговор обављен 20. јула 2007. у Брлогу.

Височка Ржана (Горњи Висок – општина Пирот)

ВР-1 – Василића Каменовић из Височке Ржане, рођена 1922. године у Височкој Ржани. Разговор обављен 21. јула 2007. у Височкој Ржани.

Височки Одоровци (Забрђе – општина Димитровград)

ВО-1 – Димитар Денчев из Височких Одороваца, рођен 1930. године у Височким Одоровцима. Разговор обављен 18. јула 2007. у Височким Одоровцима.

ВО-2 – Станимир Станијев из Височких Одороваца, рођен 1932. године у Височким Одоровцима. Живео и радио у Димитровграду, а у родно село вратио се после одласка у пензију. Разговор обављен 18. јула 2007. у Височким Одоровцима.

ВО-3 – Никола Давитков из Височких Одороваца, рођен 1932. године у Височким Одоровцима. Живи у Димитровграду и Ви-

сочким Одоровцима. Разговор обављен 18. јула 2007. у Височким Одоровцима.

Власи (општина Пирот)

Вл-1 – Аранђел Савов из села Власи, рођен 1939. године у Власима. Живео је у Пироту, а сада поново у родном селу. Разговор обављен 4. августа 2009. у Власима.

Вл-2 – Анка Митић из Бора, рођена 1935. године у Власима. Разговор обављен 4. августа 2009. у Власима.

Горња Држина (општина Пирот)

ГД-1 – Јана Тодорова из Горње Држине, рођена 1929. године у Горњој Држини. Разговор обављен 4. августа 2009. у Горњој Држини.

Горњи Рињ (општина Бела Паланка)

ГР-1 – Дејан Милошевић из Беле Паланке, рођен 1967. године у Белој Паланци, пореклом из Горњег Риња. Разговор обављен 13. августа 2007. у Белој Паланци.

Гостуша (Средњи Висок – општина Пирот)

Гос-1 – Верица Микуља из Добановаца у Срему, рођена 1958. године у Гостуши, девојачко презиме Николић. Удата 1977. године у Добановцима за Словака Јанка Микуљу. Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Гос-2 – Јанко Микуља из Добановаца у Срему, рођен 1956. године у Земуну, 1977. године оженио Верицу Николић из Гостуше. Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Гос-3 – Борисав Влатковић из Гостуше, рођен 1920. године у Гостуши (никад се није селио из села). Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Гос-4 – Јаворка Пантелић из Градашнице код Пирота, рођена 1932. године у Гостуши. Од кад је остала без посла у Пироту више времена проводи у Гостуши. Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Гос-5 – Станимир Јовановић из Гостуше, рођен 1940. године у Гостуши. Као дете био је слуга у селу Нишор код Пирота, а затим је отишао у село Мраморак у Банату да учи занат, где је остао 12

година. Вратио се у Пирот, где је живео и радио као возач. Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Гос-6 – Видосава Голубовић из Гостуше, рођена 1925. године у Гостуши. Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Гос-7 – Јевросима Илић из Гостуше, рођена 1928. године у Гостуши. Разговор обављен 11. августа 2007. у Гостуши.

Градиње (општина Димитровград)

Град-1 – Бобан Рајков из Градиња, рођен 1967. године у Димитровграду. Разговор обављен 4. августа 2009. на граничном прелазу Градина код Димитровграда.

Дивљана (општина Бела Паланка)

Див-1 – Радиша Крстић из Беле Паланке, рођен 1949. године у Дивљани. Књижничар у Библиотеци „Вук Караџић“ у Белој Паланци. Разговор обављен 13. августа 2007. у Белој Паланци.

Димитровград

Дим-1 – Весна Владимиров из Димитровграда, рођена у Зајечару 1962. године. Удата 1987. године у Димитровграду, девојачко презиме Ангелов. Родитељи су јој из Височких Одороваца код Димитровграда, насељени у Зајечару 50-тих година XX века. Ради као књижничар у Народној библиотеци „Детко Петров“ у Димитровграду. Разговор обављен 14. августа 2007. у Димитровграду.

Дим-2 – Елизабета Георгијев из Димитровграда, рођена 1975. године у Димитровграду. Пореклом по оцу је из села Смиловци, а по мајци из села Влковија, околина Димитровграда. По струци је дипломирани филолог српског језика са јужнословенским језицима (дипломирала 1999. године), а ради као библиотекар у Народној библиотеци „Детко Петров“ у Димитровграду. Разговор обављен 14. августа 2007. у Димитровграду.

Дим-3 – Иван Иванов из Димитровграда, рођен 1947. године у Димитровграду. Пореклом по оцу је из села Сливница, а по мајци из села Лукавица, околина Димитровграда. По струци је инжењер електротехнике, а ради као директор Народне библиотеке „Детко Петров“ у Димитровграду. Разговор обављен 14. августа 2007. у Димитровграду.

Дојкинци (Горњи Висок – општина Пирот)

Дој-1 – Миливоје Манчић из Дојкинаца, рођен 1930. године у Дојкинцима. Разговор обављен 20. јула 2007. у Дојкинцима.

Дој-2 – Јордан Марић из Дојкинаца, рођен 1922. године у Дојкинцима. Разговор обављен 20. јула 2007. у Дојкинцима.

Засковци (општина Пирот)

Зас-1 – Рајко Николић из Засковаца, рођен 1936. године у Засковцима. Разговор обављен 15. августа 2007. на викендици на путу за Засковце.

Јеловица (Горњи Висок – општина Пирот)

Јел-1 – Јордан Стојановић из Јеловице, рођен 1921. године у Јеловици. Разговор обављен 20. јула 2007. у Јеловици.

Кременица (општина Бела Паланка)

Кре-1 – Хранимир Ђорђевић из Кременице, рођен 1936. године у Кременици. Због школовања и посла цео живот мењао места живљења: Кременица, Бела Паланка, Ниш, Београд, Аранђеловац, Димитровград. Разговор обављен 13. августа 2007. у Кременици.

Лукањске колибе (Средњи Висок – општина Пирот)

ЛК-1 – Мирослава Станишић из Лукањских колиба, рођена 1931. године у Паклештици, удата 1954. године у Лукањи. Разговор обављен 11. августа 2007. у Лукањским колибама.

ЛК-2 – Јован Павловић из Лукањских колиба, рођен 1944. године у Гостуши. Разговор обављен 11. августа 2007. у Лукањским колибама.

ЛК-3 – Милоје Нинчић из Лукањских колиба, рођен 1934. године у Паклештици. Разговор обављен 12. августа 2007. у Лукањским колибама.

ЛК-4 – Драган Нинчић из Пирота, рођен 1961. године у Пироту. Разговор обављен 12. августа 2007. у Лукањским колибама.

ЛК-5 – Славко Нинчић из Лукањских колиба, рођен 1951. године у Великој Лукањи. Разговор обављен 12. августа 2007. у Лукањским колибама.

Паклештица (Средњи Висок – општина Пирот)

Пак-1 – Душан Влатковић из Паклештице, рођен 1919. године у Паклештици. Разговор обављен 12. августа 2007. у Паклештици.

Пак-2 – Недељко Каменовић из Паклештице, рођен 1935. године у Рсовцима. У Паклештицу је дошао као учитељ 1957. године и ту је радио до 1974. године, а онда је премештен у Пирот. Разговор обављен 12. августа 2007. у Паклештици.

Пак-3 – Јованка Ваџић из Паклештице, рођена 1934. године у Дојкинцима. Разговор обављен 12. августа 2007. у Паклештици.

Покровеник (Средњи Висок – општина Пирот)

Пок-1 – Милован Стојановић из Покровеника, рођен 1941. године у Покровенику. Разговор обављен 12. августа 2007. у Покровенику.

Пок-2 – Горан Стојановић из Покровеника, рођен 1966. године у Покровенику. Ради у фабрици „Први мај“ у Пироту. Разговор обављен 12. августа 2007. у Покровенику.

Понор (општина Пирот)

Пон-1 – Богдан Ристић из Понора, рођен 1949. године у Понору. Разговор обављен 13. августа 2007. у Понору.

Росомач (Горњи Висок – општина Пирот)

Рос-1 – Живка Драгић из Росомача, рођена 1942. године у Росомачу. Разговор обављен 20. јула 2007. у Росомачу.

Рос-2 – Гојко Тирић из Росомача, рођен 1924. године у Росомачу. Разговор обављен 20. јула 2007. у Росомачу.

Рсовци (Горњи Висок – општина Пирот)

Рс-1 – Милутин Дојкић из Рсоваца, рођен 1931. године у Рсовцима. Разговор обављен 21. јула 2007. у Рсовцима.

Рс-2 – Паун Костић из Рсоваца, рођен 1930. године у Рсовцима. Разговор обављен 21. јула 2007. у Рсовцима.

Рс-3 – Загорка Костић из Рсоваца, рођена 1932. године у Рсовцима. Разговор обављен 21. јула 2007. у Рсовцима.

Смиловци (Забрђе – општина Димитровград)

Сми-1 – Перча Беков из Смиловаца, рођен 1949. године у Смиловцима. Разговор обављен 18. јула 2007. године у Смиловцима.

Тојли Дол (општина Пирот)

ТД-1 – Божидар Станковић из Пирота, рођен 1939. године у Топлом Долу. Разговори обављени 14. и 15. августа 2007. у Пироту и Топлом Долу (био је водич приликом обиласка Топлог Дола, једног заселка Засковаца и Рудиња).

ТД-2 – Андреја Петровић из Топлог Дола, рођен 1940. године у Топлом Долу. Разговор обављен 15. августа 2007. у Топлом Долу.

ТД-3 – Вукадин Влатковић из Топлог Дола, рођен 1941. године у Топлом Долу. Разговор обављен 15. августа 2007. у Топлом Долу.

ТД-4 – Момчило Митић из Топлог Дола, рођен 1937. године у Топлом Долу. Разговор обављен 15. августа 2007. у Топлом Долу.

ТД-5 – Добрила Николић из Топлог Дола, рођена 1924. године у Топлом Долу. Разговор обављен 15. августа 2007. у Топлом Долу.

Трнски Одоровци (општина Димитровград)

ТО-1 – Иван Мицев, рођен 1953. године у Трнским Одоровцима. Живи у Пироту и у родном селу. Разговор обављен 4. августа 2009. у Трнским Одоровцима.

Шљивовик (општина Бела Паланка)

Шљи-1 – Вучко Нешић из Беле Паланке, рођен 1958. године у Шљивовику. Службеник је Библиотеке „Вук Караџић“ у Белој Паланци. Разговор обављен 13. августа 2007. у Белој Паланци.

ЗАХВАЛНИЦА

Велико хвала свим казивачима на времену које су одвојили, на вољи да буду саговорници, као и на искреним информацијама. Код свих сам, по правилу, наилазио на веома позитиван пријем.

Још једном неизмерно хвала искреном пријатељу, дугогодишњем сараднику, неуморном истраживачу фолклорног и етнолошког наслеђа, Драгољубу Златковићу из Пирота, без кога као водича и сапутника систематска и исцрпна истраживања у пиротској, димитровградској и белопаланачкој општини тешко да бих успео да спроведем. Његовој супрузи Марији Златковић и њему посебно сам захвалан за изузетно гостопримство које су ми указали много пута, па и приликом ових истраживања.

За гостопримство приликом сакупљања података наведених у овом раду најсрдачније захваљујем и проф. др Драгану Колеву из Димитровграда и Београда и његовој породици, а захваљујем му и за сапутништво на терену у околини Димитровграда. Посебно захваљујем и Божидару Станковићу из Пирота, рођеном у Топлом Дољу, који је, осим што је био веома користан казивач, од срца помогао и као водич приликом обиласка Топлог Дола, једног заселка Засковаца и Рудиња.

ЛИТЕРАТУРА

- Арко, С. (2009). „Јас (не)сум Торбеш“: Етничноста во едно западно-македонско село – конструкции и политизации. *Етнологиј / Etnologist*, 12-13, 187-208.
- Bart, F. (1997). *Etničke grupe i njihove granice*. U: F. Putinja i Ž. Stref-Fenar, *Teorije o etnicitetu* (str. 211-259). Zemun, Biblioteka XX vek; Beograd, Ћigoja štampa.
- Dženkins, R. (2001). *Etnicitet u novom ključiu: Argumenti i ispitivanja*, Zemun, Biblioteka XX vek; Beograd, Ћigoja štampa.
- Крстић, Д. (2014). *Конструкција идентитетa Торлака у Србији и Буџарској*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за етнологију и антропологију.
- Крстић, Д. (2019а). Представе становништва пиротског краја у вези са термином Торлаци. *Пиротски зборник*, 44, 1-63.
- Крстић, Д. (2019б). Миграције планинског становништва југоисточне Србије у Зајечар и околину: пример трајних миграција планина – низија. *Гласник Етнографског института САНУ*, 67 (3), 681-699.
- Крстић, Д. (2020). Покушаји оживљавања торлачког идентитета у пиротском крају 90-их година XX века. *Пиротски зборник*, 45, 81-171.
- Lapierre, J-W. (1997). *Predgovor srpskom izdanju*. U: F. Putinja i Ž. Stref-Fenar, *Teorije o etnicitetu* (str. 5-11). Zemun, Biblioteka XX vek; Beograd, Ћigoja štampa.
- Nedeljković, S. (2007). *Čast, krv i suze*, Beograd, Zlatni zmaj, Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Прелић, М. (1996). После Фредерика Барта: Савремена проучавања етничитета у савременим друштвима. *Гласник Етнографског института*, 45, 101-121.

- Прелић, М. (2003). Етнички идентитет: Проблеми теоријског одређења. У: Д. Радојичић (ур.), *Традиционално и савремено у култури Срба* (стр. 275-286). Београд, Етнографски институт САНУ.
- Прелић, М. (2005). Неки проблеми проучавања етничитета / етничког идентитета у културној антропологији. У: Љ. Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: стање и перспективе* (стр. 199-207). Београд, Етнографски институт САНУ.
- Прелић, М. (2008). *(Н)и овде (н)и тамо: Етнички идентитети Срба у Мађарској на крају XX века*, Београд, Етнографски институт САНУ.
- Putinja, F., Stref-Fenar, Ž. (1997). *Teorije o etnicitetu*, Beograd, XX vek.

Примљено/ Received 16.07.2022.

Ревидирано/ Revised 10.09.2022.

Прихваћено/ Accepted 17.10.2022.